

**Mendelova univerzita v Brně
Institut celoživotního vzdělávání**

**Vliv rodinného prostředí na vnímání a projevy
agresivity žáků střední školy**

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:
doc. PaedDr. Mojmír Vážanský, CSc.

Vypracovala:
Jana Válková

Brno 2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Jana Válková**

Studijní program: Specializace v pedagogice

Obor: Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

Název tématu: **Vliv rodinného prostředí na vnímání a projevy agresivity žáků střední školy**

Zásady pro vypracování:

1. Na základě zpracování průřezu dostupné odborné literatury získat přehled o možnostech vlivu rodiny a jeho okolí na dospívající a adolescenty, respektive o poměrech na školách v chování žáků a vzájemných vztazích.
2. Podle instrukcí připravit důstojný rámec písemného produktu, od úvodních kapitol, přes teoretickou pasáž, k praktické části, diskuzi až k závěrečným slovům, hodnotícím soudům.
3. Obsah praktické části naplnit komplexním řešením výzkumného šetření, s veškerou dokumentací, parciálními poznámkami a finální analýzou.
Diskuzi naplnit konfrontací teoretické roviny s výsledky realizovaného výzkumu, konfrontovat teorii s praxí.
4. Připravit dokonalou písemnou práci, schopnou obstát před nároky zástupců odborné veřejnosti.

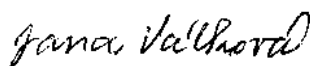
Rozsah práce: 40

Seznam odborné literatury:

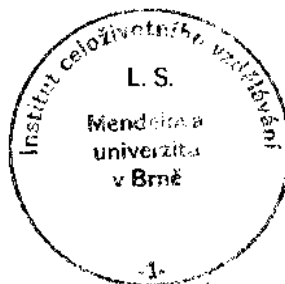
1. ANTIER, E. *Agresivita dětí*. Praha: Portál, 2004. 102 s. ISBN 80-7178-808-2.
2. BOURCET, S. – GRAVILLON, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma*. Praha: Albatros, 2006. 72 s. ISBN 80-00-01552-8.
3. DIESTLEROVÁ, P. – FIELD, E. *Jak se bránit šikaně : praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar, 2009. 311 s. ISBN 978-80-249-1176-2.
4. HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2007. 166 s. ISBN 978-80-7367-283-6.
5. KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2005. 255 s. ISBN 80-7367-014-3.
6. LABÁTH, V. *Riziková mládež. Možnosti potenciálních změn*. Praha: SLON, 2001. 158 s. ISBN 80-8585-066-4.
7. MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže : druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
8. MORRISH, R. G. *12 klíčů k důsledné výchově*. Praha: Portál, 2003. 136 s. ISBN 80-7178-786-8.
9. KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak přežít vztek, zlost a agresi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2004. 154 s. Psychologie pro každého. ISBN 80-247-0818-3.
10. O NEILL, H. *Hněv a emoce*. Praha: Computer Press, 2007. 232 s. ISBN 978-80-251-1847-4.
11. PONĚŠICKÝ, J. *Agrese, násilí a psychologie moci*. Praha: Triton, 2005. 232 s. ISBN 80-7254-593-0.
12. RANSBURG, J. *Strach, hněv, agresivita*. Bratislava: SPN, 1982.
13. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9.
14. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2006. 390 s.
15. ŘÍČAN, P. – JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada Publishing, 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6.
16. TEMPLAR, R. *100 zlatých pravidel, jak být dobrým rodičem*. Praha: Grada, 2005. 256 s. ISBN 978-80-247-2694-6.

Datum zadání bakalářské práce: duben 2011

Termín odevzdání bakalářské práce: květen 2012

Jana Válková
Autorka práce

doc. PaedDr. Mojmír Vážanský, CSc.
Vedoucí práce

doc. PhDr. Dana Linhartová, CSc.
Garantka studijního programu

doc. PhDr. Dana Linhartová, CSc.
Vedoucí vysokoškolského ústavu

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vliv rodinného prostředí na vnímání a projevy agresivity žáků střední školy“ vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příloženém seznamu literatury. Bakalářská práce je školním dílem a může být použita ke komerčním účelům jen se souhlasem vedoucího bakalářské práce a ředitelky vysokoškolského ústavu ICV Mendelovy univerzity v Brně.

Brno, dne

Podpis studenta

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce doc. PaedDr. Mojmíru Vážanskému, CSc. za odborné vedení bakalářské práce, poskytování cenných rad a čas, který mi věnoval.

Děkuji svým rodičům, manželovi a našim dětem, kteří mne ve studiu vždy podporovali.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá vlivem rodiny na žákovu agresivitu. Cílem je vyvození zjištění, proč žáci z funkčních rodin vykazují méně agresivity a negativních jevů než žáci z rodin dysfunkčních.

Bakalářská práce se dělí do dvou částí. V teoretické části převažuje popis a analýza ideální rodiny, faktory jejího vlivu na rozvoj a formování chování dětí. Dále řeší, jak správně vychovávat, včetně vztahů mezi rodiči a problémů v rodině v určitých vývojových fázích. Pro prezentaci teoretických poznatků ze studia odborných literárních a jiných zdrojů se využily poznámky autorky, jejich analýza, syntéza a srovnávání. Praktická část prostřednictvím aplikované dotazníkové metody nabízí zjištěné skutečnosti, týkající se rozdílů u žáků z funkčních i dysfunkčních rodin, které mají dopad na projevy agresivity a negativních jevů žáků střední školy.

Dotazníkové šetření se uskutečnilo mezi žáky všech ročníků Střední školy dopravy, obchodu a služeb, nám. Klášterní 127 v Moravském Krumlově v lednu 2012. Získaná data byla k dispozici pro zevrubnou analýzu a zhodnocení pomocí jednoduchých statistických metod.

KLÍČOVÁ SLOVA

rodina, agresivita, dospívající mládež, výchova

ABSTRACT

My bachelor thesis deals with family's influence over student's aggression. The aim of the thesis is to draw a conclusion as to why students from functional families show less aggression accompanied by less negative phenomena than students from dysfunctional families.

The thesis is divided into two parts. Theoretical part mostly consists of description and analysis of ideal family and factors of its influence over children's development and behavior shaping. The thesis further explores correct ways of child upbringing, including relationships between parents and family issues throughout certain developmental stages. Author's notes, their analysis, synthesis and comparison were used for the presentation of theoretical knowledge from the research into specialized literature and other sources. Through the use of applied questionnaire method, the practical part offers discovered facts concerning the differences between the students from functional and dysfunctional families that have impact on aggression manifestation and negative phenomena in secondary school students.

The questionnaire survey took place among the students of all classes of Střední školy dopravy, obchodu a služeb, Klášterní Square 127 in Moravský Krumlov in January 2012. The data collected was available for comprehensive analysis and evaluation via simple statistical methods.

KEY WORDS

Family, aggression, adolescent youth, upbringing

OBSAH

Úvod	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1. Cíle práce a metodika zpracování	10
2. Rodina – základ života	10
3. Dospívání	12
3.1 Příčiny agresivního chování	13
3.2 Hledání svého já	14
3.3 Období dospívání	15
3.4 Adolescence	16
4. Autorita rodičů a učitelů	17
4.1 Děti potřebují hranice	19
4.2 Výchovné působení	21
5. Rodiče a děti	22
5.1 Komunikace v rodině	24
5.2 Kázeň a chování	26
5.3 Kárání, odměna a trest dítěte.....	28
5.4 Houževnatost a odolnost rodiny	29
II. PRAKTICKÁ ČÁST	
6. Průzkum	31
6.1 Způsob vyhodnocení	31
7. Diskuze	52
Závěr	54
Použitá literatura	56
Internetové zdroje	57
Seznam grafů a tabulek	58
Seznam příloh	59
Přílohy	

ÚVOD

Když má člověk těžké období, myšlenkami utíká do dětství a představuje si maminku vždy láskyplnou, krásnou, pečující a usmívající se. Tatínka, který vymyslí výlet, spraví hračky, pochválí za úspěchy, koupí něco dobrého nebo potřebného pro dítě. Sourozence, kteří mají vždy čas na hraní, povídání. Babičky a dědečkové jsou na rozmazlování, na radu plnou zkušeností. Domov vždy představuje teplo, bezpečí, bezpečný přístav, kam se člověk rád vrací.

Ovšem zdaleka ne každý má štěstí na pohodu příznivého rodinného prostředí a proto se u některých dětí prolíná strach s nenávisť a až beznadějí, které v četných případech přecházejí k projevům agresivního chování vůči osobám, živým tvorům i předmětům v bezprostředním okolí. Útočnost může být někdy způsobena pouhou přemírou energie, jindy zase přemírou nejasněné vnitřní tenze, která hledá způsob, jak se vybit, odreagovat, nejčastěji však bývá způsobena frustrujícím podnětem, který v něčem brání subjektu prosadit jeho potřeby. Agrese vzniká někdy také jako obrana proti pocitům méněcennosti.

Mezi mladými a ještě mladšími lidmi se stále častěji objevuje jeden ze sociálně patologických jevů, agresivita. Agresivní chování žáků všech stupňů škol každým rokem stoupá. Stále častěji si stěžují i učitelé, kteří dříve s uvedeným negativním jevem neměli žádný problém. Média buší na poplach, co všechno si drzí žáci dovolí. Záporné výstřelky v chování se neprojevují pouze mezi žáky, ale začínají se často obracet i proti učitelům. Agresivita jde ruku v ruce s nedostatkem sebekontroly a s nedostatkem disciplíny. Na zmíněný problém destrukce dříve běžného způsobu interpersonálního chování má vliv několik faktorů. Rodina má ovšem klíčové působení na utváření psychiky žáka. Autorka se záměrnou orientací zvoleného tématu bakalářské práce snaží zjistit, jak velký vliv má právě rodina na zmiňovanou agresivitu. Jaké rodinné faktory agresivitu podněcují v dítěti (žákovi), které ji naopak tlumí a nebo nedají možnost jejímu vzniku.

Agrese obvykle nepřispívá k adekvátnímu řešení problémů, spíše je komplikuje. Pouze mírná agrese může být v některých případech zdravá. Obecně však platí, že člověk, který má opravdovou snahu harmonicky se adaptovat ve svém životním prostředí, by se měl snažit své agresivní chování a destruktivní tendence ovládat. Je proto vhodné znát příčiny a podmínky agrese a také formy, jimiž se projevuje.

Být rodičem dospívajícího dítěte je náročným, vzrušujícím a patrně také nejužitečnějším úkolem, s jakým se dospělí potýkají. Většina adolescentů se v průběhu údajně kritického období proti rodičům alespoň do určité míry bouří. Adolescenti totiž chtějí poznat vzrušení a napětí, což se mnohdy vymyká rozumové kontrole. Chtějí mít soukromí, nezávislost a postavení dospělých, aniž svému okolí dokázali, že si zaslouží uznání, porozumění a požadovanou sociální pozici. Ze všeho nejvíce však v hloubi duše touží po lásce, respektu a přijetí nejbližšími v rodině, což u některých překvapuje.

Na závěr vstupní pasáže je vhodné upozornit na odborné mínění (M. Carr-Gregg, E. Shale, s.7), které poukazuje na skutečnost, že mnozí rodiče právem považují výchovu dospívajících za náročnou, děsivou, vyčerpávající a dokonce ohrožující jejich duševní zdraví.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. CÍLE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE A METODIKA ZPRACOVÁNÍ

Cíl bakalářské práce spočívá ve zjištění, proč žáci z funkčních rodin vykazují méně agresivity a negativních jevů než žáci z rodin dysfunkčních. Kapitoly bakalářské práce poukazují na rozdíly v rodinách, v soužití členů rodiny, sleduje rozmanitost a četnost zájmů mladých lidí, jejich oblíbené koníčky a činnosti. Další cíl předloženého písemného materiálu osvětluje množinu faktorů, které nejvíce působí na vývoj žáků střední školy.

Základním a nejdůležitějším zdrojem informací je studium příslušné odborné literatury. Teoretická část bakalářské práce vychází nejen ze studia bibliografických zdrojů v tištěné podobě, ale také z dostupných elektronických publikací, zabývajících se problematikou výchovy adolescentů. Na základě vypracovaných výpisků a písemných záznamů z obou zdrojů, proběhla jejich analýza, syntéza a srovnávání.

Praktická část vychází z dotazníkového šetření mezi studenty střední školy dopravy, obchodu a služeb v Moravském Krumlově. Získaná data se podrobí zevrubné analýze a zhodnocení pomocí jednoduchých statistických metod. Cíl výzkumu je zaměřen na zjištění agresivního chování u žáků z funkčních i dysfunkčních rodin, které mají dopad na projevy agresivity a negativních jevů žáků střední školy.

2. RODINA – ZÁKLAD ŽIVOTA

Rodina se považuje za nejstarší lidskou společenskou instituci. Vznikla kdysi v pradávných dobách, nejenom z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k oplození a rozmnožování daného živočišného druhu, ale především z potřeby potomstvo ochraňovat, učit, připravovat pro celý život. Povinnost rodiny spočívá v životní jistotě dítěte .

Význam rodiny a její smysl spočívá v péči o děti a jejich výchova. Pouze funkční rodina jak po stránce ekonomické, tak i s rodičovskou a partnerskou stabilitou a vzájemnou rovností může dobře vychovávat dítě.

V nejužší rodině fungují dva základní typy vztahů: muž a žena, rodiče a děti (případně sourozenci mezi sebou). Formy rodinných vztahů mohou mít různou podobu. Existují rodiny s absolutně liberálním, demokratickým vnitřním uspořádáním, na druhé straně pak rodiny, podléhající jediné autoritě (tradiční patriarchální typ rodiny).

Prostředky rodičovské výchovy se v rodinách zdatně odlišují. V rodině, ve které převládá klid a pohoda, vyrůstá a zraje dítě bez zdatných šrámů na těle i duši. Malé děti již v útlém dětství poznají na hlase rodičů změnu tónu a rozplácí se. Všechny se nechovají stejně. Některé děti se zatvrdí a nechťejí komunikovat. Stejně také adolescenti jsou lítostiví, nebo se uzavřou do sebe, zareagují negativně, hledají rozptýlení, útěchu a pochopení v jiných sférách života. Každý je osobnost, individualita.

Plně funkční rodina se vyznačuje výchovným působením obou rodičů, kteří ve výchově táhnou za jeden provaz, dokáží se domluvit, dělají vzájemné ústupky. Jsou jasným vzorem pro vychovávané děti. Ale bohužel není to vždy. Rodiče se nedokáží domluvit, hádají se, oba chťejí prosadit svoji pravdu. Obdobný případ se odehrává v rodině rozpadlé, kde jeden z rodičů chybí, žije mimo rodinu. Naopak existují situace, ve kterých i přestože žijí rodiče odděleně, matka stojí za názorem otce a on zase za jejím. Dítě není zmatené, má jasno ve výchovném působení obou rodičů.

Z hlediska struktury rodiny je rodina: úplná, s oběma rodiči se zajištěním optimální výchovy, neúplná, chybí jeden z rodičů, dítě nepozná model jednoho rodiče, zastoupená, rodiče nahrazují pěstouni, popřípadě je dítě v ústavu a rodina problematická, vztahy mezi rodiči negativně působí na vývoj dítěte.

Tak, jako každý jedinec je individualitou, je i každá rodina individuální a zcela specifickou.

Podle D. Linhartové (2000, s.157) ideální rodina plní tyto základní funkce: biologickou, výchovnou, psychologickou a ekonomickou. Dojde-li k zanedbání jedné z uvedených funkcí, projeví se trhliny na výsledku výchovy. Z hlediska citového vztahu rodičů k dítěti rozeznáváme: kladný postoj, sentimentální láska, chladný odmítavý postoj a rozporná směs nebo střídání kladných a záporných projevů.

Ve výchově má místo přiměřený citový vztah. Pokud se jakýkoliv citový vztah přehání, dojde k ovlivnění charakteru dítěte. Velmi nebezpečně působí na zdárný vývoj dítěte „opičí láska“ nebo i chladný odmítavý postoj, hlad po rodičovské lásce. Dítě ji hledá jinde, někdy i ve špatné společnosti, dostává se na šikmou plochu.

Rozdělení rodiny podle řízení požadavků: přiměřená, vysoká a nízká míra požadavků a nedůslednost v požadavcích.

Požadavky na dítě klást přiměřeně. Vysokou míru požadavků se dítě snaží nějak obejít. Nízké požadavky vedou k pohodlnosti, lenosti, dítě neumí překonávat problémy.

V rodině se přirozeným způsobem a velice účelně uspokojují základní psychické potřeby dítěte. Uspokojování základních psychických potřeb není jednostranným procesem, ale probíhá i v opačném směru, tedy od dětí k rodičům (interakce) a dalším členům, kteří se na osudu dítěte podílí. Prožívají společně s dětmi životní čas, prostor, starosti, radosti a naděje.

3. DOSPÍVÁNÍ

Agresivita se projevuje nejčastěji v souvislosti s negativními způsoby chování, které sahají od drobných nevraživostí až k vandalismu nebo dokonce k úmyslu zabít.

Násilí adolescentů má kořeny hlavně v rodině a vzniká zejména absencí a lhostejností jednoho či obou rodičů. Úkolem rodičů je v každém případě zajímat se, s kým se dítě stýká, podporovat ho v jeho zájmech a zálibách a hlavně s dítětem komunikovat! Právě komunikace je základní kámen pro další rozvoj a nasměrování dítěte tím pozitivním směrem. V každém případě je důležité respektovat dospívající dítě a nesklouznout pouze k autoritářství a despotické přísnosti. Dítě přijme kladnou autoritu lépe a bude také snadněji dodržovat stanovená pravidla.

Chování dětí v tzv. období vzdoru je v podstatě „normální“ agresí; která patří ke zdravému vývoji. V pedagogické oblasti se však pod pojem „agresivita“ většinou zařazují výbuchy vzteku, které bez morálních zábran a hranic propukají vůči ostatním, vůči vlastní osobě nebo vůči věcem.

Vyhrožování, řvaní, bití, kousání, plivání, škrábání, strkání a kopání jsou příklady, jak děti mohou běžně reagovat na sebemenší podnět. Uvedené neřízené výbuchy vzteku vyvolávají značný strach především u mladších, slabších a neprůbojných dětí.

„Žádný dospělý samozřejmě nemá z takového chování radost. Přesto to může být posuzováno a hodnoceno velmi rozdílně. Naše hodnocení je totiž ovlivněno také vlastními negativními zkušenostmi a zážitky, které nás možná potkaly v dětství.

Proto bychom si měli takové zážitky ve vzpomínkách vybavovat, přemýšlet o nich a zpracovávat je“. (A. Erkert, 2004, s. 8)

Hlavním úkolem výchovy je agresivitu usměrnit tak, aby její energie dosáhla k pozitivním cílům nejen pro sebe, ale i pro ostatní.

3.1 Příčiny agresivního chování

Agrese je tedy určitý druh chování, který se projevuje snahou někomu záměrně ublížit či poničit nějakou věc. Za agresi není považován jen fyzický útok, ale i verbální reakce.

Podle G. Serfonteina (1999, s. 106) je jedním z projevů snížené psychické odolnosti, a dítě se tak pokouší vyrovnat s okolním prostředím a nezdary, které ho doprovázejí. „Důvody, proč se mnohé děti snaží řešit své konflikty násilím, jsou velmi rozdílné“. (A. Erkert, 2004, s. 8) Příčin agrese může být celá řada. Obecně jsou děleny na vnitřní a vnější. Mezi vnitřní se řadí osobnost agresivního jedince jako takové, jeho nižší IQ, postižení centrální nervové soustavy, špatné morální vlastnosti, abstinenční příznaky, nedostatek soucitu, úzkost. Vnějšími příčinami jsou špatná výchova (např. agresivita jednoho z rodičů), potíže v partnerském vztahu, nežádoucí těhotenství, stísněné podmínky bydlení, finanční problémy, vliv party, drogy a jiné návykové látky, vliv sdělovacích prostředků atd. Vychovávat agresivního potomka je pro rodiče velmi náročné. Často mají tendenci řešit agresivní chování syna či dcery fyzickým trestem. Není to správné. Agrese vždycky budí jen agresi...

„Naučme se odpouštět. Opuštění není odměna, ale osvobození od napětí z očekávaného trestu. Jako každé osvobození vzbuzuje i odpuštění kladný cit k osvoboditeli. Ovšem za jedné podmínky, že totiž viník svou vinu a lítost prožívá a skutečně trpí výčitkami svědomí“. (Z. Matějček, 2000, s. 96)

Úloha rodičů v období dospívání vyžaduje pevné nervy, pochopení a řádnou dávku diplomacie. Kde získat dané schopnosti? Neexistuje žádná odpověď. Adolescent se snaží prozkoumávat reakce okolí a krok za krokem si buduje vlastní identitu a místo ve společnosti. V období dospívání je pro děti důležitá přítomnost rodičů a nabídka atraktivního trávení volného času. Pokud rodiče budou přirozenou autoritou a stanou se respektujícími partnery jejich ratolestí, mají vyhráno.

Co útočí na adolescenta?

- podíl hormonů postupně mění charakter dítěte
- mají pocit, že rodiče mu nerozumí a nemohou mu pomoci
- odmítá své nové tělo
- touha po začlenění a obdivu
- kritiku své osoby nese velice vztahovačně
- hodnotový systém je značně zkreslený
- nespravedlnost nese velice těžce, vidí jen „černou“ a „bílou“
- sklon k nevyhnutelnosti a rezignaci
- zranitelná a křehká psychika

Rizikové faktory, specifické pro juvenilní násilí, lze zařadit do následujících oblastí: a/ společenské faktory - dostupnost zbraní, společenské zákony a normy, podporující užívání drog, střelné zbraně a kriminalitu, média, zobrazující násilí, nízkou úroveň sousedských vztahů a komunitní organizovanost a extrémní ekonomický nedostatek; b/ rodinné rizikové faktory - problémy v řízení rodiny, konflikty a postoje rodičů, podporující násilí, v problémovém chování zapletení rodiče; c/ školské rizikové faktory - brzké a trvalé antisociální chování, selhání školního systému už v základní škole; d/ individuální a vrstevnické faktory - kamarádi s problémovým chováním, brzké projevy problémového chování, vrozené či konstituční predispozice k násilí.

3.2 Hledání svého nového já

Předpokladem hledání nové vlastní identity je osobní výzkum. Adolescent na okolí kolem sebe útočí, aby prozkoumal jeho reakce a krůček po krůčku přicházel na základě vlastních vztahů s ním na to, kým vlastně je. Proto je úloha rodičů v období dospívání tak delikátní. Nespočívá však v útěku před agresivitou dospívajícího potomka, protože by došlo k jejímu vystupňování. Lepší je tedy být v tomto období co nejvíce s dítětem. V každém případě je však nutné nenechat si ze sebe udělat obětního beránka dospívající osobnosti. Je možné nabídnout mu obraz pozorných rodičů, kteří reagují bez násilí a s respektem se staví ke skutečnosti vyjadřující, co se dospívající snaží objevit vlastní prostěrkostí, a zároveň citlivě vnímají, co skrývá jeho osobnost uvnitř.

Jsou-li rodiče přítomni a bez ohledu na jeho agresivitu mu mohou nabídnout jeho pozitivní obraz a přitom mu ukáží, že i oni existují, že i oni mají vlastní osobnost, bude je jejich dospívající člen rodiny respektovat a jejich prostřednictvím bude nadále respektovat i sám sebe.

3.3 Období dospívání

Období dospívání (adolescence) je obdobím slunného mládí – ještě obdobím plným bezstarostností, ale i problémů, a zaměřeným již k určitému cíli. Dospívající je dostatečně moudrý, aby chápal, že svět je krásný a plný nových poznání. Touží mít svět nejen krásný, ale i dobrý. Cítí se silný a má odvalu pomáhat nesmlouvanou kritikou a činem. Proto je nutno dbát na jednotu výchovy v rodině a ve škole. Mladý člověk je v období dospívání velmi kritický a citlivý, a odhalí-li rozpory, dochází u něho k duševnímu neklidu a depresím. Touží celým bytím po dokonalosti (v jeho blízkém okolí si hledá vzory).

Adolescence je období, kdy se okolo citů dospívajícího musí chodit „po špičkách“, ale zároveň je rodič kamarádem, jehož kritika bude vždy přímá, bez vytáček, ale neurážející. „Učme naši mladou generaci hodnotit každé dění tak, že si sebe představí v roli toho druhého“. (M. Králíková, J.Singerová-Nečesaná, 1985, s. 40)

Dospívání má tři fáze: pubertu, přechod mezi pubertou a adolescencí a adolescenci.

Rodiče mají vědět, že mladí lidé v jejich proměnlivém období obvykle nedokážou předvídat nebo jednoduše „ovládat“ vlastní pocity a emoce. Puberta je pro mladého člověka obdobím mnohých tělesných a psychických změn, které ovlivňují náladu.

Podle M. Carr-Gregga, E. Shalea (2010, s. 19) zatímco tělesné změny nastávající v pubertě jsou patrné na první pohled, citové změny jsou složitější a rodičům často přinášejí větší problém. Citové stavy pubertálních dětí jsou nepředvídatelné. Jeden den může dítě působit dospěle a vyrovnaně, druhý den je náladové, plačtivé a vzdorovité.

„Děti v pubertě a jejich rodiny se mohou dostat do velmi prudkých a závažných interakcí.“(J. Raser, 2000, s. 103) Zdá se, že spory mezi dětmi v pubertě a rodiči se vyskytují všude.

Dospívající dítě se domnívá, že je už dost staré, aby mohlo samo rozhodovat v kolik hodin má být večer doma, jak má pomáhat v domácnosti, jak se má připravovat do školy a jak má řešit různé jiné situace.

„Rodiče se často snaží vysvětlovat, že je dítě ještě příliš mladé a nezralé a neuvědomuje si, co je pro ně nejlepší. Za tohoto stavu rodiče stanoví pravidla, která jsou pro dítě závazná“. (J. Raser, 2000. s. 113)

3.4 Adolescence

Rodiče musí bedlivě sledovat varovné známky svědčící, že mladý člověk se nedokáže dobře přizpůsobit změnám v období adolescence. Mladý člověk bývá někdy zpočátku překvapen novým prostředím vysoké školy, nebo je zmatený ze vztahů na jeho pracovišti. Mnozí mladí lidé ztratí kontakt s kamarády ze školy, kteří pro ně dřív opravdu hodně znamenali. Někteří se domnívají, že zklamou rodiče, když nebudou mít dostatečné výsledky, a propadají neustálým obavám z neúspěchu. Rodiče musí ostražitě sledovat případné známky stresu a udělat si čas na rozhovor. Někteří mladí lidé si dokonce špatně vysvětlují informace, které jim rodiče sdělují. Proto je nesmírně důležité, aby se rodiče v souvislosti se studiem nebo zapojením se do pracovního procesu vyjadřovali srozumitelně.

Podle M. Carr-Gregga, E. Shalea (2010, s. 63) mezi varovné známky, že adolescentovi se příliš nedaří, patří:

- náladovost, změny chování, ztráta zájmu o život,
- neochota mluvit o studiu nebo o práci
- ztráta kontaktu se „starými“ kamarády a neexistence nových přátelství
- nespavost
- změna stravovacích návyků
- vyhýbání se rodinným aktivitám
- náhlé a netypické změny chování – destruktivní, bezohledné a nebezpečné chování.

„Domov by měl být místem, kde má mladý člověk naprostou jistotu, že ho ostatní uznávají. Udělejme si čas a řekněme svým dospívajícím potomkům, že je máme rádi. Neměli bychom jen předpokládat, že to sami od sebe vědí. Na mladé lidi se ze všech stran neustále řítí různé požadavky a očekávání.“

Domov by měl být místem, kam neproniknou žádné starosti a stresy z toho, zda mladý člověk vyhoví všem nárokům, které jsou na něj kladeny. Domov by měl být také místem, kde mladý člověk bezpečně ví, že ho jeho nejbližší mají rádi, že ho chápou a budou mu naslouchat. Neznamená to, že domov musí být za všech okolností dokonalým místem bez konfliktů. Měl by však být místem, kde má mladý člověk jistotu, že jeho názor má svou hodnotu“. (M. Carr-Gregg, E. Shale, 2010, s. 88)

Období puberty a adolescence potomků dokázalo rodičům již odpradávná „zahrát na nervy“. Hormonální změny a snahu prosadit vlastní představu života u dospívajících doprovázejí změny nálad a chování, které většinu vychovatelů zneklidní či úplně vykolejí. V posledních desetiletích k daným projevům přibyl nový a nebezpečnější problém. Označuje se jako syndrom rizikového chování v dospívání (odborně syndrom SRCH-D).

4. AUTORITA RODIČŮ A UČITELŮ

„V tomto věkovém období moudří rodiče nepřikazují, spíše radí a dávají svůj názor k úvaze. Také kontrola denního režimu a práce adolescenta by měla být nenápadná. To ovšem neznamená, že by rodiče od něho nepožadovali pomoc v domácnosti a nenabádali ho k ušlechtilým zájmům. Měli by ho vést i k tomu, aby ocenil i práci učitelů a chápal své učení jako přípravu na povolání“. (M. Králíková, J. Singerová-Nečesaná, 1985, s. 41)

Z hlediska učení je třeba si uvědomit, že i při velké pílí a značném nadání bude velmi záležet na metodách studia. Procesy zapamatování neprobíhají již tak snadno jako dříve, protože se zpomalují pochody vytváření dočasných spojů v mozkové kůře. Je samozřejmé, že dlouhé učení spotřebuje mnoho energie a že vede k únavě. Po duševní práci je nutné mozek znovu nasytit kyslíkem, proto se cítí dobře studenti, kteří prokládají učení sportem, procházkou nebo prací venku. Na učení a práci se podílí celá psychika člověka: jeho vůle, pozornost i citové vyladění. Rodiče se mají snažit navodit v rodinném prostředí klidnou atmosféru a v době, kdy se jejich syn či dcera učí, počkat s řešením případného problému na vhodnější chvíli.

„Pokud se ve škole či dílně vyskytnou nějaké problémy týkající se učení nebo chování jejich dítěte, je třeba je řešit klidně a rozumně ve spolupráci s učitelem při konzultačních hodinách nebo třídních schůzkách. Je omylem domnívat se, že na střední škole již není tak důležité třídní schůzky navštěvovat. Je to naopak velmi důležité, protože například náměty debat a připomínek vyučujících mohou upozornit na něco, co ve shonu všedních dní vypadá jako nedůležité, a upozornit na problémy tohoto věku. Je-li výchova dospívajícího vedena k vzájemnému vyladění psychických funkcí a k rozvíjení jeho zájmů, je to vydatná pomoc výchovně vzdělávací práci školy.“ (M. Králíková, J. Singerová-Nečesaná, 1985, s. 42)

Vliv rodičů závisí i v tomto věkovém období, jakou autoritu u dítěte získali. Musí si uvědomit, v čem spočívá podstata autority. Autorita je vztah člověka k člověku utvářený citem a rozumem. Rodiče získávají přirozenou autoritu na podkladě uznání dospívajícího. Nemají-li rodiče dostatek autority, ať již z jakéhokoliv důvodu, je nutno změnit výchovné metody a přístup k dítěti. Jednají-li s dospívajícím příliš rozkazovačným způsobem, probudí u něho odpor. Je třeba říkat příkazy mírně a spíše požadovat než rozkazovat. Vlastní příklad k plnění povinností je nade vše. Na splnění příkazu je nutné důsledně trvat. Má také škola dostatečnou vážnost u mladistvých i u jejich rodičů? Pravděpodobně jako celek, tj. jako prostředek dosažení dospělosti, ano. Konkrétně však má osobnost učitele mnohem méně vážnosti, než dříve. Dospívající rádi vyhledávají slabosti učitelů a tropí si z nich žerty. Je dobré představit si sebe na místě učitele a pochopit jeho požadavky. Musí vychovávat, a tedy i kárat. Rodiče chtějí od učitele, aby měl dobrý vztah k žákovi, který je lenivý, lživý a pohrdavý. Avšak přirozené je mít rád žáka, který bere práci vážně, je zdvořilý a ohleduplný.

Jak uvádí M. Králíková, J. Singerová-Nečesaná (1985, s. 44) má-li z dítěte vyrůst rozumný, vyrovnaný a charakterní člověk, nemůže být výchova v rodině v nesouladu s principy výchovně vzdělávacího procesu probíhajícího ve škole. Pokud rodina se školou partnersky nespolupracuje, dítě se dostává zbytečně do řady rozporů a konfliktních situací. Škola ukazuje rodičům, jak mohou i oni napomáhat šíři a perspektivnosti výchovně vzdělávacího procesu tak, aby odpovídal vývoji žáků a připravoval mládež k optimálnímu uplatnění v životě.

4.1 Děti potřebují hranice

Dítě pro formování vlastní osobnosti potřebuje hranice. Hranice jsou faktem, o kterém se nediskutuje, a přesto stále větší počet rodičů pociťuje potíže, když mají problémy při výchově dětí. Děti se nebudou domáhat trestů – jsou nepřírozenou reakcí. Zmíněný nedostatek ve výchově dávají různými způsoby najevo. Některé projevy jsou jasné všem, často však ne samotným rodičům. Jedná se o nejrůznější provokace. Patří sem celá škála agitovanosti (roztěkanosti a motorického neklidu spojeného s úzkostí nebo i s afektivními výbuchy), ale i problémy s patologickým chováním.

Jak uvádí P. Delaroche (2000, s. 9) rodiče se pokoušejí smířit moderní život s různými nátlaky na rodinu. Tátové čím dál více přicházejí o roli „chlapa“, matky mají strach z moci, kterou mají propůjčenu. Jedná se o nesporný pokrok, který však s sebou někdy nese skutečnost, že děti ztrácejí orientační body, na kterých lpí. Jistě že mají ohromnou schopnost přizpůsobit se a daří se jim podřídit se každé situaci. Ale dítě potřebuje dětství a navíc přílišná dospělost může skrývat nedostatek citu. Dítě potřebuje rodiče, kteří zaujímají správnou funkci v rodině.

Postoj rodičů se musí přizpůsobit věku a pokrokům dítěte. Dítě musí cítit, že zákazy se vyvíjejí. Každý stupeň ve vývoji musí mít možnost ocenění rodiči, i když se odehrál v rámci jistého překročení zákazu. Rodiče se nestaví na odpor, naopak postupně hledají možnosti přizpůsobení.

Adolescent má zprvu potřebu respektu, poté dialogu, nakonec porozumění. Tváří v tvář novým omezením, s kterými se v životě setkává, a se souběžným nuceným opouštěním dětské závislosti adolescent potřebuje pomoc a podporu.

„Říkat ne, to je ve skutečnosti prostě říci, co si člověk myslí, s čím souhlasí nebo nesouhlasí. Rodiče musí umět říkat ne. Ne se tvrdohlavě stavět na odpor, ale naopak docela klidně diskutovat, aby mohli dítěti stanovit hranice, někdy mu ani není nutné říkat důvod. Vyslovit ne konečně znovu ukazuje dítěti, že rodičovské slovo má svou hodnotu. V tomto smyslu říkat ne znamená dokazovat dítěti, že jakmile jeho rodiče říkají ano, znamená to doopravdy ano. Proto jsou dialog a trpělivost jedinými léky na toto obtížné období“ (P. Delaroche, 2000, s. 130)

Hranice vymezují prostory a doby, poskytují jistotu a bezpečí, jsou orientačními body – zároveň však dráždí, jsou značkami, které mnohdy platí jen nějaký čas.

Děti potřebují hranice – to platí víc než kdy jindy v době, kdy jsou fyzické, psychické a duševní hranice dětí ubíjeny válkami, hladem, ponižováním a zneužíváním. Respektovat hranice dětí znamená zaručit jim důstojný vývoj.

Rodiče, vychovatelé, vychovatelky, učitelé a učitelky, všichni lidé, kteří působí v pedagogickém procesu, potřebují hranice. Kdo si nevymezí žádné hranice, činí se neschopným jednání, bude poddajným otrokem, před kterým děti nemají respekt. Vytyčovat hranice znamená vzájemně v sobě uznávat a respektovat osobnost.

Ačkoliv mnoho rodičů, vychovatelů i učitelů cítí, že hranice jsou nezbytné, v praxi všedního dne panuje v jednání veliká nejistota. Protože člověk chce pro dítě vše „nejlepší“, myslí si mnozí, že se výchova neslučuje s vymezováním hranic. Jaký omyl! Proto ve vztazích rodičů k dítěti převládá přílišná povolnost. Rodiče vše snášejí tak dlouho, dokud nedojde – v pravém slova smyslu – k výbuchu.

Nezvládané pedagogické vedení vždycky s sebou nese značné problémy. Nežřídká se jedná o poranění na těle i na duši. Na jedné straně. Druhou stranou mince je přibývajících sterilita, odtažitost a chlad ve vztazích mezi rodiči a dětmi.

Kdo chce vychovávat bezchybně, plete si „výchovní vztah“ s vrcholovým sportem. Vědomí, že mohu udělat chybu, zbavuje tíže, uvolňuje. Mohu se za chyby omluvit. Porážky jsou dary, ze kterých se mohu poučit, podněty, abych se v budoucnosti choval jinak – lépe. Problémy ve výchově jsou normální – chyby k nim patří.

Jak uvádí J. Rooge (1996, s. 8-9) nutkání vyhýbat se porážkám, všechno dělat správně, jen ne žádnou chybu, ochlazuje vztahy. Výchova však znamená třenice, konflikt a harmonii, blízkost a rozmišky. Kde je tření, tam je vřelost, kde žádné není, tam je chlad. Výchova je vřelost, a proto vyžaduje tření. Výchova nefunguje jako jeden proti druhému, jako „já vím všechno nejlépe“ a „já mám vždycky pravdu“. Výchova je společná cesta, která se utváří teprve při chůzi, běhu, bloumání a pochodu.

Děti potřebují čitelné a pevné osobnosti. Cítí-li děti pevnost, dokáží se orientovat. Pevnost vytváří hranice, kde však chybí, vládne nejistota a děti se pokoušejí hranice testovat a zjišťovat, jak daleko mohou jít. Pevnost nemá nic společného s křikem, s fyzickým či psychickým násilím nebo panovačností – spíše se jí rozumí určitost v postojích a hlase, vnitřní klid, uvolněnost a vzájemná úcta.

Kdo stanovuje hranice, riskuje hádky a hněv. A protože v mnoha oblastech výchovného jednání převládá iracionální předpoklad, že člověk je všemi milován a uznáván, hodně rodičů a vychovatelů se bojí stanovit hranice sobě i druhým.

A kdo stanovuje hranice, musí přemýšlet i o důsledcích: co když se hranice překročí a poruší se pravidla? Nic snadného, je potřeba odvaha, ale i zdrženlivost. Člověk se musí umět utkat.

„Jestliže dítě respektujeme a vážíme si ho, jsme příkladem a můžeme pak takový postoj očekávat i od dítěte. Ale ten kdo ignoruje ustavičné překračování hranic, staví se vůči nim lhostejně, přispívá nejen k posilování destruktivních aktivit a postojů, ale také brání vytváření pocitu vlastní hodnoty, pocitu vzájemného respektu a úcty.

Na druhé straně je však třeba mít na paměti, že vytyčené hranice nejsou něčím definitivním. Po nějaký čas dětem poskytují bezpečí, ochranu a cíl, který, jakmile ho dosáhnou, vyzývá k hledání nových cest a perspektiv na druhé straně hranice“.

(J. Rooge, 1996, s. 23-24)

4.2 Výchovné působení

Mnohé těžkosti při výchově dětí, které lze pozorovat všude, spočívají v nedostatečném vymezení hranic. Děti někdy vyhledávají extrémní situace ze skutečného zoufalství – když se cítí samy, nedostatečně ohodnoceny rodiči. Za překračováním hranic se také skrývá touha po jistotě a bezpečí s jasnými pravidly.

Styl absolutní volnosti nechává děti o samotě. Vyplývají z něj potíže a problémy. Děti se stávají postrachem společenství, ať už v rodině nebo ve škole. Chovají se nesnesitelně, jednají asociálně a bez ohledu na ztráty, poškození a zranění, protože u nich platí jediné – prosadit vlastní potřeby, vlastní vůli. Neumí navazovat sociální vztahy a kontakty.

Tak jako přehnaná ochrana připouští jen zúžený prostor. Za domněle neohraničenou velkou svobodou se skrývá neosobní odstup, pro dítě nepřehledná vzdálenost, která vyvolává strach z opuštěnosti a osamělosti a brzy se stává nesnesitelnou. Důsledkem může být odpor a roztržky, ničivá agresivita, přehnaná motorika nebo velký odstup. Takové způsoby chování jsou výrazem zoufalého hledání opory a orientace, místa, stanoviska, smyslu a blízkosti.

Jak uvádí J. Rooge (1996, s. 50) styl naprosté volnosti činí z dětí života neschopné a závislé jedince a dokládá nezáměr o dítě. Kdo nestanovuje žádné hranice a žádná pravidla, intelektuálně a citově děti přetěžuje. Volný výchovný styl znemožňuje, aby vznikly intenzivní mezilidské vztahy.

Zneuznává touhu dospívajících po emocionálnější a sociálnější orientaci, po individualitě, jedinečnosti.

„Základem agresivní reakce je soutěživost. Agresivní rodič musí mít vždycky pravdu a musí mít v každé situaci navrch. Neurčité hranice nejsou problémem, problém je přesně opačný. Hranice jsou extrémně přísné, takže dospívající člověk se dostává do situace, v níž nemá možnost vyhrát, což ho obvykle nutí bojovat usilovněji. Pro takovou rodinu jsou typické hádky a neustálé boje. Děti jsou ovládány hrozbami a tresty, reagují buď vzpourou nebo se podřídí. Problém je v tom, že ani jedna reakce není příliš uspokojivá, protože dospívající dítě se stále podřizuje rodičům, místo aby se učilo samostatnosti“. (S. Dainová, 2000, s. 35)

Děti si zahrávají s hranicemi, aby s rozkoší překonávaly strach. Fascinace z překračování hranic se například projevuje ve významu, který děti přikládají hrdinům a hrdinkám v médiích.

„Rodiče, kteří jsou ve výchově svých dětí lhostejnější, často se uchylují k zákazům a trestům. Ty však mají na děti negativní vliv, protože se snaží lámat dětskou vůli. Tresty vytvářejí bloky. Děti se pak cítí stále malé, jako by se s nimi nepočítalo vážně jako se samostatně myslícími partnery. Zásadní problém lhostejnosti u vychovatelů tkví v tom, že dlouho ignorují překračování hranic, snášejí je, a tím děti ještě podněcují – dokud rodiče sami situaci nezvládnou. Naproti tomu děti takové boje o moc extrémně prožívají. Být důsledný neznamená, že budeme děti pokořovat.“. (J. Rooge, 1996, s. 31)

Stanovovat hranice a být důsledný je základem vzájemné úcty. Kdo má děti v úctě, může očekávat úctu i od nich. Respektovat důstojnost dětí znamená zprostředkovávat jim úctu k vychovávajícímu. Stanovení hranic v sobě zahrnuje respektování dětského těla, sexuality, psychiky a duše.

Je důležité dosáhnout v každém konfliktu rozumného řešení, ale nesmí se dostavit pocit méněcennosti, pokud vše nedopadne tak, jak jsme chtěli. Správné je respektovat práva svá i práva svých dětí.

5. RODIČE A DĚTI

Jak uvádí Z. Matějček (1986, s.9) jedním ze základních předpokladů zdravého duševního vývoje dítěte je, aby vyrůstalo v prostředí citově vřelém a stálém. Na první pohled se vše zdá být docela samozřejmé a snadno dosažitelné. Ale přece jen je třeba se

zamyslet a někdy i napnout hodně sil, abychom obě podmínky splnili. První požaduje, aby rodiče měli děti rádi. Druhá požaduje, aby se měli rádi i rodiče navzájem.

Někteří rodiče mají z doby dospívání dětí už předem obavy. Očekávají nepříjemnosti a otřesy, které podle jejich mínění nevyhnutelně provázejí pubertu. Mají strach, že dítě přestane být dítětem a oni je ztratí. Už si s ním nebudou tak rozumět, už je nebude tak poslouchat, už nebude tak roztomilý.

Rodičům se pak ovšem snadno stane, že vlastní napětí a vlastní nejistotu ze samého čekání na hrůzy puberty přenesou na dítě a vyvolají u něho obávané otřesy a obtíže.

Puberta sama nedělá zázraky, tak jako sama o sobě nedělá problémy. Jen dítě vstupuje do nové vývojové fáze a s ním vstupuje do nové fáze i rodičovství. A mají-li rodiče pomáhat, musí rozumět dětem i sobě.

„Budme tedy na pubertu svých dětí připraveni, ale nebojme se jí“! (Z. Matějček, 1986, s. 301)

Rodina tvoří systém základního emocionálního zázemí. Důraz na pozitivní hodnoty se stává zdrojem štěstí a mentálního zdraví. Pro mnohé děti i dospělé platí, že nejlepší fyzická, mentální, společenská, morální i emocionální podpora přichází z rodiny. Pozitivní a trvalé rodinné vztahy neexistují samy od sebe. Rodinný svazek je nutné stále posilovat a pěstovat.

„U většiny lidí má největší vliv na jejich vývoj rodina. Její působení zasahuje totiž dětství a dospívání, dvě nejtvrdnější období života. Naneštěstí existují i dysfunkční rodiny, jejichž vliv bývá vyloženě negativní. Častěji však rodina hraje ve vývoji člověka pozitivní roli“ (J. Melgosa, R. Posse, 2003, s. 5)

Rodiče odkrývají a stimulují nadání dítěte, objevují jeho schopnosti a podporují jeho pozitivní pocity, které posilují dobré chování. Je důležité, aby se rodiče vyjadřovali jasným a srozumitelným způsobem, který ustanovuje normy založené na poznatelných principech. Vztahy mezi rodiči a dětmi nesmí existovat ve vzduchoprázdnu, ale v konkrétním kontextu, jako je práce, studium nebo hra. Rodiče respektují osobní práva a city dítěte a nikdy do nich nezasahují ani je nenarušují.

Význam respektu a úcty v lidských vztazích je zjevný. Respekt je základem pro ostatní hodnoty – a často zájem o ně vychází právě z respektu a úcty, které k druhým lidem chováme. Děti, jež se naučí respektovat druhé, se stanou lepšími členy společnosti, lepšími přáteli i lepšími vůdci.

„Naučit děti úctě a respektu je zajímavá a trochu obtížná výzva. Nejprve se musíme sami k druhým tak chovat, než začneme respekt a úctu vyžadovat. Respektujeme své děti (což se projeví v tom, jak s nimi mluvíme a zacházíme) a pak teprve můžeme (a musíme) vyžadovat, aby ony respektovaly nás, sourozence a druhé lidi. Přitom respekt a úcta tvoří základ jejich vlastní sebeúcty. Způsob, jakým se budou chovat ony k nám a k dalším rodinným příslušníkům, v budoucnu ovlivní jejich chování i k ostatním. Pokud se naučí doma chovat s respektem a úctou, je pravděpodobné, že se jim bude dařit i jinde“ (L. a R. Eyrovi, 2007, s. 102)

5.1 Komunikace v rodině

Komunikace je proces, kdy se dva nebo více subjektů navzájem chápe, nejen v rovině myšlení, ale i v rovině citů. Aby mohl vzniknout vztah, musí děti rodiče brát takové, jací skutečně jsou. Proto je důležité, aby jim byli rodiče ochotni sdělovat, co si myslí a co prožívají. Komunikace je dvousměrný proces, a proto se musí děti povzbuzovat ke stejné otevřenosti k rodičům. Nelze zapomenout, že komunikovat se dá i jinak než slovy: hudbou, uměním, pohledy, objetím, úsměvem, zamračením, dokonce i mlčením.

„V rámci lidské zkušenosti je komunikace nesmírně důležitá činnost. Zvládnutí komunikačních dovedností na přijatelné úrovni může hrát v určitých situacích důležitější roli než tak zásadní osobností faktory, jako je vysoká inteligence nebo pozitivní motivace. Rodinná komunikace nemá být omezena na příkazy, instrukce a novinky. I když každodenní domácí komunikace tento druh zpráv vyžaduje, jejich činnost závisí na používaných slovních výrazech, činech a dokonce i tónu hlasu“ (J. Melgosa, R. Posse, 2003, s. 18)

Komunikace není pouze verbální (ústní nebo písemná), někdy i úsměv, gesto, potřesení rukou či zdvořilý postoj mohou sdělovat záměr, názor nebo přání obsažené ve zprávě. Tomuto procesu pak se říká neverbální komunikace.

Pro dorozumění v rodině je důležité, aby slovní a neverbální komunikace byly ve vzájemném souladu. Je třeba si uvědomit, že při rozporu mezi slovním a neverbálním sdělením člověk podvědomě preferuje sdělení neverbální.

Rodiče nesmí také zapomínat, že každodenní komunikace vyžaduje i citový rozměr. Jsou-li slova a postoje doprovázeny úsměvem a vřelostí vzbuzují důvěru, pocit bezpečí a respekt. Zcela nezbytné je pro komunikaci naslouchání, především v případech, kdy má druhá osoba odlišný názor. Sebeovládání, objektivita a spravedlivý úsudek musí převažovat nad arogancí a agresivitou.

J. Melgosa, R. Posse (2003, s. 23) uvádí deset překážek rodinné komunikace:

- Velké pracovní, společenské a s volným časem spojené závazky a rušný styl moderního života vytvářejí tlaky na členy rodiny.
- Povrchní vztahy s širší rodinou a sousedy, v minulosti pečlivě udržovány.
- Rozdíly v temperamentu a individuální zvláštnosti, které nejsou vždy pochopeny nebo přijaty rodiči nebo dětmi.
- Profesionální požadavky a zbytečně velké zaujetí vlastními záležitostmi mají tendenci zeslabovat citovou angažovanost při jednání s druhými lidmi.
- Vtipy, kritika a hanlivé komentáře na účet dětí – obzvláště vyslovené v přítomnosti druhých – ničí dětskou svobodu vyjadřování.
- Předsudky vůči některému členu rodiny mohou vést k závěru, že je souzen, aniž by byl vyslyšen.
- Snaha o rychlá rozhodnutí, která rodičům zabraňují v trpělivém a uvážlivém hledání nejlepšího řešení.
- Nadměrná důležitost přisuzovaná vlastní osobě v protikladu k altruismu a službě druhým.
- Neochota měnit postoje, která ztěžují uzavírání kompromisů.
- Nepřiměřené paternalistické nebo diktátorské postoje jednoho člena rodiny vůči druhému.

Rodinná konverzace vyžaduje neustálou trpělivost a takt, stejně jako vědomé rozhodnutí vyhnout se úzkosti, depresi a stresu. Ožívání negativních vzpomínek nebo předvídání budoucích výsledků dogmatickým způsobem rodinného dialogu v žádném případě neprospívá. Etika a respektování druhých vyžaduje používání srozumitelného a jasného jazyka, tedy nejenom patřičného slovníku, ale také tónu.

Trvalá motivační a laskavá komunikace je výsledkem přátelské a klidné konverzace. Právě tento druh konverzace vede k upřímné a spontánní komunikaci. Jemný a rozvážný tón hlasu působí pozitivně, na rozdíl od křiku a bití, ke kterým v rodinách dochází až příliš často.

Podle J. Melgosa, R. Posse (2003, s. 24) v rámci rodinného dialogu se podle okolností odehrávají různé druhy komunikace:

- Investigativní konverzace – se obecně používá u malých dětí. Jejím cílem je podrobně zjistit požadované informace. Někdy může znamenat zvědavost nebo podezření.
- Analytická konverzace – používá se u starších dětí. Komunikující se snaží pomocí otázek získat podstatu sdělení.
- Přátelská konverzace – přenáší lásku, spřízněnost a porozumění. Jde o konverzační formu. Používá se především v rodinách s dobrými vztahy. Konverzace je vesměs plynulá, vřelá a uctívá a vytváří atmosféru prostou strachu a napětí.
- Agresivně-autoritativní konverzace – negativní technika, používají ji rodiče, kteří chtějí dítě pohanit nebo zastrašit.
- Autokratická konverzace – jejím cílem je autoritativním přístupem k dětem při vynucování plnění určitých norem.
- Nejasná (dvoznačná) konverzace – používá se k vedení triviálního rozhovoru nebo jako zástěrka, která má zakrýt nechuť ke konkrétnímu závazku.
- Podpůrná konverzace – jejím cílem je navádět, podporovat, stimulovat nebo napomáhat vyřešení krizí.

Konverzace, která patří k dobré komunikaci, je spontánní, plynulá a upřímná a odehrává se v prostředí úplné důvěry a svobody. Opravdová konverzace není možná bez oddanosti, respektu a angažovanosti každého zúčastněného.

5.2 Kázeň a chování

Správné chování není výsledkem náhody a nevzniká ze dne na den. Neutváří se ani z jediného rozhovoru, slibu nebo stresu. Správné chování vychází od dobře rozváženého a systematického rodičovského konání.

Matka s otcem, kteří naplňují cíle vyplývající z jejich životní filozofie, se trpělivě, laskavě a rozumně věnují usměrňování přirozené energie a sklonů vlastních dětí. Nepřetržitě musí hledat pozitivní postoje, zdroje dobrých osobnostních zvyků, které budou děti přijímat a včleňovat do každodenního života. Dané postoje tvoří základ lidského charakteru.

„Setká-li se rodič s projevem nevhodného chování, měl by na něj reagovat co možná nejrychleji. Zároveň však musíme pamatovat na to, že je mnohem účinnější poskytovat podporu a motivaci k žádoucímu jednání, než se jen omezit na prosté pokárání. Dítě potřebuje znát důvody a východy správného chování. Potom nebude tolik závislé na vnějším usměrnění a mnohem častěji bude jednat na základě vnitřní motivace“. (J. Melgosa, R. Posse, 2003, s. 106)

Rodiče musí dát najevo, že násilí není za žádných okolností přípustné. Nesmějí se ho sami dopouštět a nesmějí ho trpět u dětí. Kdykoliv se rodiče dopouštějí násilí, děti dojdou k závěru, že jednat násilně je přijatelné, bez ohledu na to, co o tom rodiče říkají. V krajních případech je opravdu nutné zavolat policii, nejen proto, aby chránily rodinu, ale také na znamení, že násilí je nepřijatelné. Někdy bývá násilí poplatné zvykům některých dětských skupin, které tímto způsobem řeší své problémy. Moc plodí potřebu moci a násilí plodí potřebu násilí. Všechny probíhající interakce je třeba prozkoumat a změnit. Je chybné soustřeďovat se pouze na interakce, v nichž dochází k násilí.

Rodiče, učitelé, psychologové i vychovatelé často mluví o kázni a jejích výsledcích. Jde o zaběhnutý pojem, který se objevuje v malých i velkých sociálních skupinách. Kázeň je výchova směrem k sebeovládání. Činí člověka zodpovědnějším, poskytuje mu větší svobodu, ale současně od něj vyžaduje větší sebekontrolu.

„Správná výchova ke kázni musí být produktem kvalitního plánování: měla by být aplikována od prvních dnů po narození dítěte až do dospělosti – s mimořádným důrazem na rané dětství a období dospívání. Jednoznačná výchova ke kázni prováděná s láskou a porozuměním poskytuje rodičům i dětem velké uspokojení a otevírá dveře k šťastnému životu naplněnému pozitivními zralými činy. Přehlížení nebo aplikování nesprávných kázeňských metod však může vést až k morální slabosti a neplnohodnotnému charakteru dětí, a zbývajícím členům rodiny tak může způsobit obavy a bolest“. (J. Melgosa, R. Posse, 2003, s. 111)

Mají-li se děti naučit úctě a zásadám soužití, rodičovská péče musí být současně přísná a láskyplná. Osobní vztah mezi rodiči a dětmi podporuje sebejistotu a zdůrazňuje potřebu osobní odpovědnosti. Dobrý rodičovský příklad, který má dítě sklon vědomě či nevědomě následovat, je jedním ze způsobů, jak lze účinně a netraumaticky vychovávat ke kázni. Citová podpora rodičů pomůže dítěti překonat pocity vlastní nedostatečnosti, strachu nebo nízké sebedůvěry.

5.3 Kárání, odměna a trest dítěte

Kárat se má v pravý čas a rozumným, trpělivým, laskavým a spravedlivým způsobem. Cílem pravé výtky je rozvoj morálního vědomí dítěte. Druh výtky má záviset na věku, temperamentu, postoji a okolnostech, za nichž k prohřešku došlo. Ještě než dítě rodiče pokárají, ujistí se, že špatný skutek provedli vědomě a schválně a ne z nervozity nebo zcela neúmyslně. Vždy zachovávají klid, sebeovládání a objektivitu. Chovají se tak, aby dítě nevystrašili a neuzavřeli si k němu cestu. Nepoužívají zlostné výrazy, tělesné výhružky ani zvýšený hlas. Rodiče se snaží s dítětem klidně promluvit, se zájmem a smířlivým postojem mu naslouchají. Zaměří se na pozitivní stránku chování dítěte spíše než na projevy, za které je chtějí kárat. Vysvětlí dítěti přirozené následky špatného chování, vyhýbají se nepřiměřeným hrozbám nebo slibům, které lze jen těžko splnit.

Formování osobnosti dítěte ovlivňuje i učení sociálními odměnami a tresty. Učení je motivováno sociální potřebou dítěte, které touží po kladných citových projevech matky či jiné blízké osoby. Sociální odměny a tresty jsou účinnější tehdy, jsou-li obě strany (dítě-matka, dítě-učitelka apod.) ve vzájemném kladném citovém vztahu.

„V dnešní době mohou rodiče dětem nabízet obrovské množství nejrůznějších odměn. Některé děti si tak rychle zvykají na jejich přijímání a brzy jsou k nim dosti lhostejné. Proto je důležité včas tyto problémy rozpoznat a začít je řešit, aby dítě zřetelně pochopilo výhody žádoucího chování“. (J. Melgosa, R. Posse, 2003, s. 109)

Sliby a výhružky rodiče používají opatrně a s mírou. Přehnané nebo unáhlené slovní projevy snižují platnost a důvěryhodnost rodičovských slov. Láska, objektivnost a spravedlnost jsou základními kameny trestů i odměn. Rodiče by nikdy neměli trestat dítě odepřením základních lidských potřeb, jako je jídlo, odpočinek nebo rodičovská láska. Odměny musí být zasloužené, přiměřené a užitečné vzhledem k rozvoji charakteru. Nikdy se nesmí stát samozřejmostí nebo přispívat k rozvoji nectností.

Tresty ani odměny netvoří základní kameny výchovy ke kázni, ani neslouží jako emocionální hromosvod rodičů. Ve složitých případech se snaží rodiče chovat co nejtrpělivěji a nejuvážlivěji, aby se vyhnuli situacím, jež by mohly vyvolat zášť, rozčarování nebo nedůvěru. Odměňování má být radostné, spravedlivé a má se přímo vztahovat k vynaložené snaze a odpovědnosti. Rodiče se musí vždy vyvarovat nepřiměřených výrazů, slov a postojů, které mohou podkopat dětskou sebedůvěru, nebo naopak vést k pýše a pocitům vlastní nadřazenosti.

Na člověka působí nejen vlastní odměňování či trestání, ale také když vidí nebo slyší, jak je odměňováno a trestáno chování jiných osob. Jedná se o kamarády, lidi z nejbližšího prostředí nebo postavy filmového plátna.

Uvedené druhy sociálního učení zajišťují přípravu člověka pro styk s druhými lidmi, pomáhají utvářet jeho motivy a rysy osobnosti.

5.4 Houževnatost a odolnost rodiny

V posledních dvaceti letech se mnozí badatelé snažili najít zázračný recept na odolnost rodiny – hledali prvky, které přispívají k pocitům duševní pohody, osobní hodnoty a všeobecné spokojenosti. Výsledky hledání jsou pro adolescenty a jejich rodiče nesmírně důležité. Určili tři typické znaky odolné rodiny: *soudržnost*, *přizpůsobivost* a *komunikace*. Každý z nich se podílí na tvorbě bezpečného a chráněného prostředí vhodného pro dospívání mladých lidí.

Podle M. Carr-Gregg, E. Shale, (2010, s. 195) si rodiče a děti ujasňují role v rodině.

Adolescent není: otrok, dítě, nemá povinnost naplnit sny a očekávání rodičů, není celým životem rodičů, klonem žádného z rodičů, bezmocným tvorem, který potřebuje neustálou pozornost dospělých, není tvorem, který je držen zkrátka, dokud „nedoroste“ zločincem, který je neustále pod dozorem!, tvorem neschopným samostatného uvažování ... pokud dostane možnost.

Rodič není: otrok, nadčlověk, diktátor, který může mladému člověku vybírat kamarády, oblečení nebo kariéru, bezmocným; loďkou zmítající se na rozbouraném moři pubertálních hormonů. Smí určovat hranice. Není kouzelníkem. Někdy není možné jakoby kouzlem přinutit adolescenta, aby se ztotožnil se všemi názory rodičů, proto rodiče hledají kompromis. Není příčinou všech „chyb“, které děti mají. Některé chyby děti dělají navzdory rodičům a jejich snaze.

Není žalárník. Rodiče stanoví hranice, ale pokud budou děti zamykat, neumožní jim vyzkoušet život na vlastní kůži a poučit se z chyb. Rodiče jsou dětem k dispozici, když si natlučou, ale vyhnou se sarkasmu a poznámkám typu „vždyť jsme ti to říkali“ Rodič není tiskárna na peníze ani automat. Lepší je pěstovat v dětech odpovědnost. Není boxovací pytel - po fyzické, emoční ani verbální stránce. Rodič se snaží pěstovat vzájemnou úctu. Rodič není neživý předmět.

Rodiče si čas od času zaslouží chvíli odpočinku a volna, nejsou jen vedlejším produktem existence dospívajícího potomka, Rodič není lékař, psycholog ani pedagogický poradce. Nejprve naslouchá svým dětem a potom odborníkům – zejména pokud se některé problémy přes veškerou snahu rodičů nedaří vyřešit!

Jak uvádí M. Carr-Gregg, E. Shale (2010, s. 196) rodičovství není exaktní věda. Každý rodič a každé dítě je jedinečná osobnost. Nejlepším, co může každý rodič udělat, je snažit se ze všech sil. Tajemstvím úspěšného rodičovství je znalost vývojové psychologie dospívajících, přátelská komunikace, schopnost ustoupit v některých rozepřích a vyjednávat v jiných. Rodiče především neustupují v jakékoli problémové situaci, která souvisí s bezpečím jejich potomků, a zapojí se do života dětí. Potom už stačí jen pozorovat, jak se rodina sbližuje.

Někteří rodiče milují své dospívající potomky natolik, že je chtějí uchránit před každým nebezpečím. Mají strach projevit důvěru a dovolit jim odlišné názory a myšlenky. Mladí lidé potřebují volnost, aby mohli být sami sebou a mohli vyjádřit vlastní jedinečnost. Svěřili-li rodiče mladým lidem odpovědnost, většinou nezklamou. Obvykle naplní očekávání rodičů. Rodiče musí dbát, aby dospívající děti věděly, že s jejich pomocí v rodině pevně počítají a že jsou samy strůjci vlastního spokojeného života v budoucnosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6. PRŮZKUM

Průzkumové dotazníkové šetření proběhlo na zvoleném vzorku respondentů metodou dotazníku. Šetření pomocí dotazníku bylo provedeno v období prosinec 2011 – březen 2012. Dotazník byl utvořen uzavřenými otázkami, aby bylo vyhodnocení pokud možno nejobjektivnější. Průzkumu se zúčastnili žáci Střední školy dopravy, obchodu a služeb v Moravském Krumlově. Střední škola poskytuje maturitní i učební obory. Průzkumového šetření se zúčastnili žáci ve věku 15 – 19 let. Sběr informací se uskutečnil formou dotazování v písemné formě, kde byly uvedeny otázky tak, aby byla daná problematika nejlépe a jednoduše vyhodnocena.

Dotazník (příloha 1) byl rozdělen na dvě části. Dotazník se v první části zaměřuje na rodinu zmiňovaných dětí, na jejich soužití a druhá část analyzuje negativní jevy v chování žáků.

Celkový počet rozdaných dotazníků byl 120. Vyplněných dotazníků bylo žáků odevzdáno 104, tj. návratnost 86,7 %. Anonymní forma dotazníků umožnila žákům odpovídat na uvedené otázky s vědomím, že informace z odhalení jejich rodinných vztahů a případných problémů v sebeovládání nebudou použity v jejich neprospěch.

6.1 Způsob vyhodnocení

Všechny odevzdané dotazníky byly zařazeny do vyhodnocení v pomocné tabulce (příloha 2). K vyhodnocení dotazníku byly použity jednoduché statistické metody.

Zjištěné údaje byly zaneseny do následujících grafů, které umožňují jasný přehled počtu získaných odpovědí na jednotlivé otázky obsažené v již zmíněném dotazníku. Na vyhodnocení údajů z grafů bylo použito procentuálního podílu z celku, který je zpracován ve vyhodnocování otázek v tabulkách i v textové části..

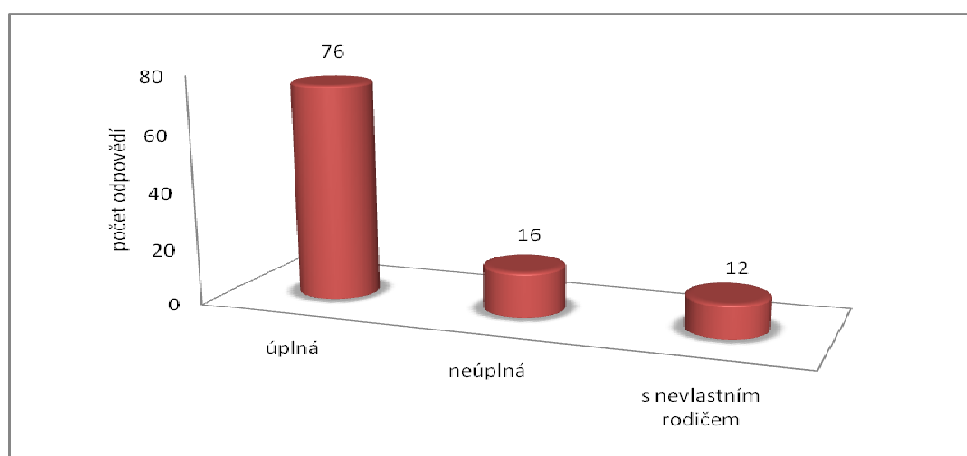
Otázka č.1: **Žiji ve společné domácnosti**

Dotazník měl hned zpočátku navodit kontakt s respondentem, proto byla v úvodu dotazníku zařazena uvedená otázka. Je velmi důležitá, protože odhaluje, jaké typy rodin převažují a jaké rodiny děti vychovávají. Graf 1 i tabulka 1 z počtu odpovědí na danou otázku odhaluje, kolik rodin je úplných, neúplných a kolik zastoupených nevlastním rodičem.

Autorka předpokládala, že počet žáků, kteří mají oba biologické rodiče dosahuje více než 60 % a žáků žijících v neúplné rodině je 20 %.

Tabulka 1 – Vyhodnocení otázky č.1

Rodina	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
úplná	76	73
neúplná	16	15
s nevlastním rodičem	12	12
Celkem	104	100 %

Graf 1 – Struktura rodin zkoumaného souboru

Vyhodnocení otázky:

Rodin úplných ve zkoumaném souboru dle grafu 1 a tabulky 1 je 73 % a neúplných 15 %. Necelých 12 % dotazovaných uvádí společné soužití s nevlastním rodičem.

Předpoklad vyššího procenta úplných rodin se potvrdil, ale odhad v procentech nebyl přesný. Výsledné zjištění není nijak překvapivé. Rodina, tvořená oběma rodiči, vlastní mámou a tátou, má stálé místo. Nyní se naskýtá otázka, jaké vztahy probíhají mezi členy rodiny úplné, neúplné nebo s nevlastní rodičem. Odpověď získáme v pokračování dotazníkového šetření.

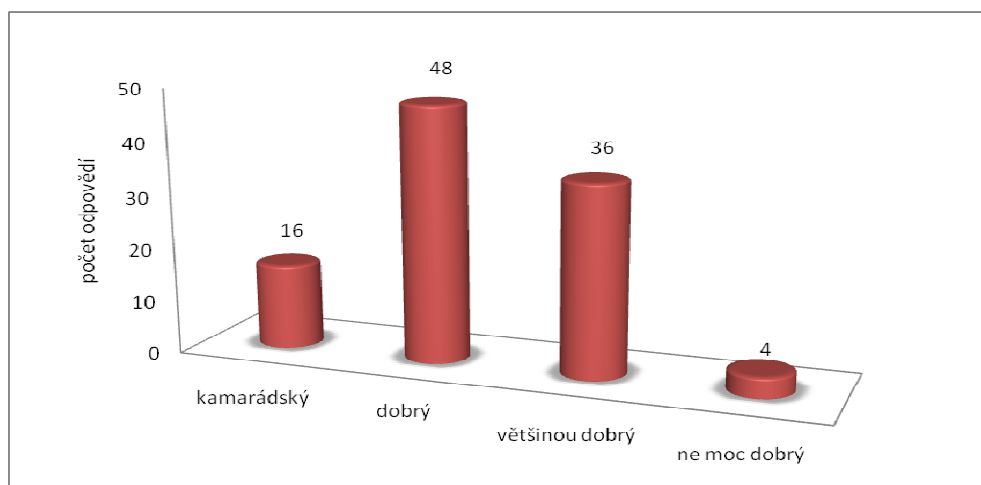
Otázka č.2: **Vztah s rodiči (rodičem) mám**

Otázka č.2 pomohla nahlédnout do vztahů mezi rodiči a dětmi. Podle odpovědí jednotlivých dotazovaných bylo patrné, jak budou respondenti odpovídat na pokračující otázky.

Autorka předpokládala, že dobrý vztah v rodině bude na 50 % a většinou dobrý dosáhne 40 % a kamarádský 10 %.

Tabulka 2 – Vyhodnocení otázky č.2

Vztah s rodiči	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
kamarádský	16	15
dobrý	48	46
většinou dobrý	36	35
ne moc dobrý	4	4
Celkem	104	100 %

Graf 2 – Rozdíly ve vztazích k rodičům

Vyhodnocení otázky:

Z celkového počtu respondentů 15 % žáků má s rodiči kamarádský vztah. Nejvíce převládají v rodině vztahy na dobré úrovni celkem 46 %. Necelých 35 % tázaných vyhovuje většinou dobrý vztah. 4 % žáků žijí v rodině s ne moc dobrými poměry.

Odhad výsledku se zcela nepotvrdil. Autorka předpokládala o 4 % více dobrých vztahů mezi rodiči a dětmi. Ve vztahu většinou dobrém se nachází o 5 % méně žáků podle grafu 2 a tabulky 2 než byl předpoklad. Rozdíl 5 % se vyskytl ve výsledku kamarádských rodinných vztahů.

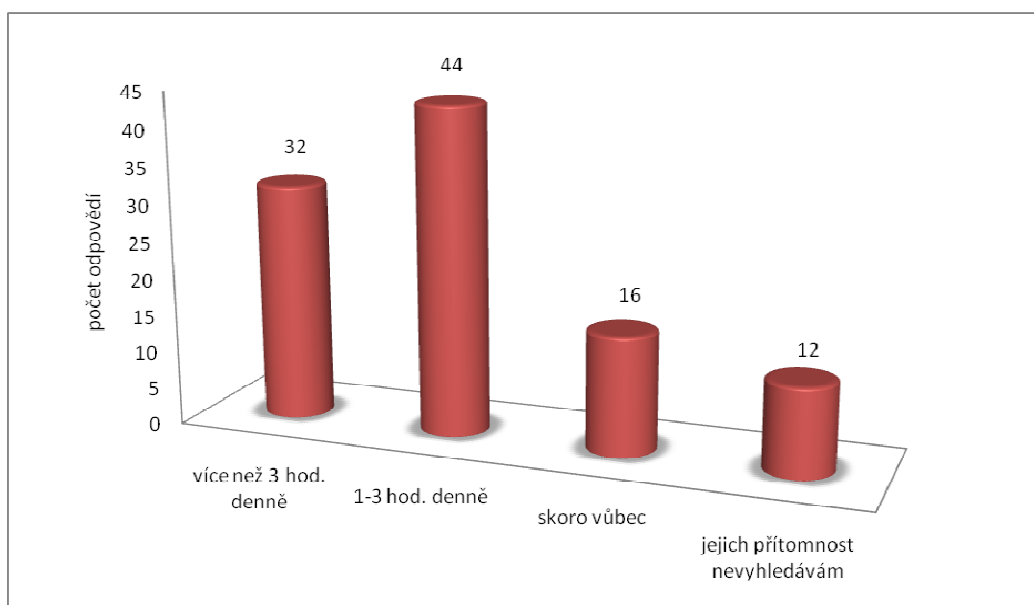
Otázka č.3: **Kolik času trávíš s rodiči**

Autorka otázkou chtěla ukázat, kolik času denně působí rodiče na děti a naopak.

Autorka při zpracování otázky předpokládala, že dotazovaní respondenti budou trávit čas s rodiči více jak dvě hodiny denně přibližně 50 %.

Tabulka 3 – Vyhodnocení otázky č.3

Čas trávený s rodiči	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
více než 3 hod. denně	32	31
1-3 hod. denně	44	42
skoro vůbec	16	15
jejich přítomnost nevyhledávám	12	12
Celkem	104	100 %

G 3 – Rozdíly v čase tráveného s rodiči

Vyhodnocení otázky:

Necelých 31 % žáků tráví více než 3 hodiny denního času s rodiči. 42 % žáků společně s rodiči tráví 1 až 3 hodiny denního času. 15 % žáků netráví denní čas s rodiči skoro vůbec. Necelých 12 % žáků přítomnost rodičů nevyhledává.

Předpoklad se téměř potvrdil, nepřesnost byla přibližně o 8 % vyšší. Autorku velice překvapilo, že celkem 15 % dotazovaných netráví denní čas s rodiči vůbec a dokonce 12 % jejich přítomnost nevyhledává.

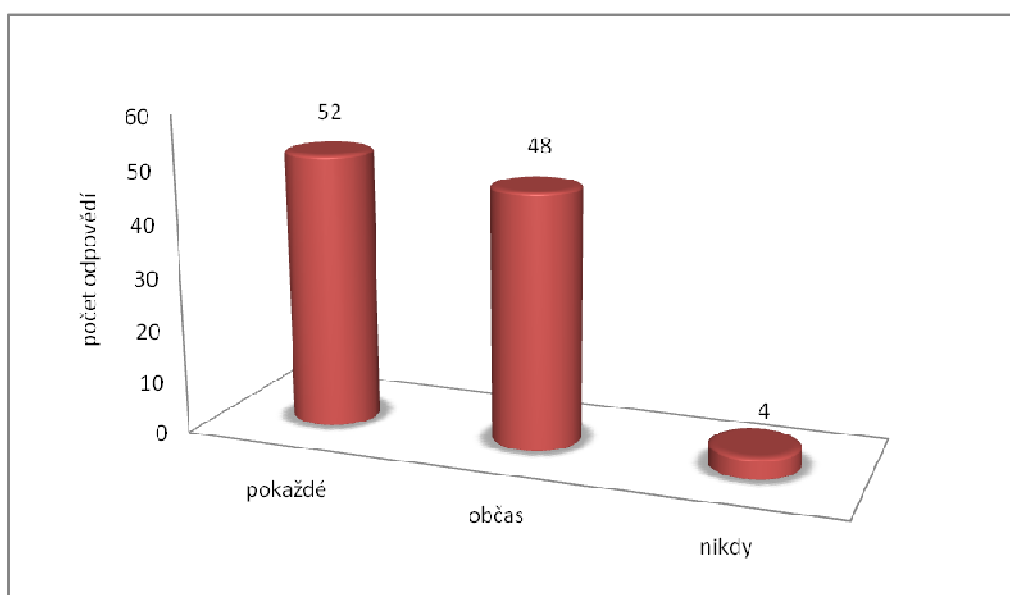
Otázka č.4: **Rodiče navštěvují rodičovské schůzky, které jsou 2x ročně**

Na základě otázky se zjistilo, jaký zájem mají rodiče o školní úspěchy či neúspěchy vlastních dětí. Jsou rodiče schopni a ochotni komunikovat s učiteli o studiu dětí.

Autorka předpokládala, že 50 % rodičů navštěvuje rodičovské schůzky 2x ročně a zajímá se o studium a chování dětí ve školním prostředí.

Tabulka 4 – Vyhodnocení otázky č.4

Návštěvy rodičovských schůzek	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
pokaždé	52	50
občas	48	46
nikdy	4	4
Celkem	104	100 %

G 4 – Rozdíly návštěv rodičovských schůzek

Vyhodnocení otázky:

Rodiče v 50 % z celkového počtu respondentů navštěvují rodičovské schůzky 2x ročně. 46 % rodičů občas a necelá 4 % nikdy.

Autorku potěšilo, že byl předpoklad správný. Je vidět, že komunikace mezi rodiči, dětmi a pedagogy ve škole má stále pozitivní místo

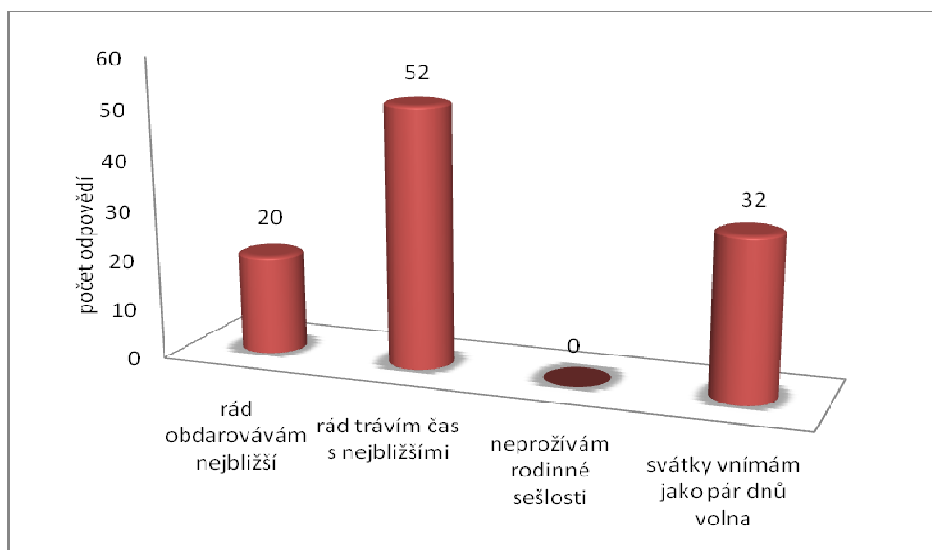
Otázka č.5: **Jak si užíváš vánoční svátky**

Otázkou se autorka pokusila získat informace o pohledu žáků na nejkrásnější svátky v roce.

Autorka předpokládala, že 35 % žáků rádo tráví čas s nejbližšími. Z celkového počtu respondentů 20 % rádo obdarovává nejbližší.

Tabulka 5 – Vyhodnocení otázky č.5

Prožívání vánočních svátků	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
rád obdarovávám nejbližší	20	19
rád trávím čas s nejbližšími	52	50
neprožívám rodinné sešlosti	0	0
svátky vnímám jako pár dnů volna	32	31
Celkem	104	100 %

G 5 – Rozdíly v užívání vánočních svátků

Vyhodnocení otázky:

19 % žáků rádo obdarovává své nejbližší. 50 % dotazovaných tráví rádi čas s nejbližšími. Necelých 31 % žáků bohužel vánoční svátky vnímá jako pár dnů volna.

Předpoklad se nepotvrdil. Rozdíl v odhadu, kolik žáků tráví rádi čas s nejbližšími o vánočních svátcích, je o 15 % nižší. Pouhým 1 % se autorka zmyšlila v počtu respondentů, kteří rádi obdarovávají nejbližší.

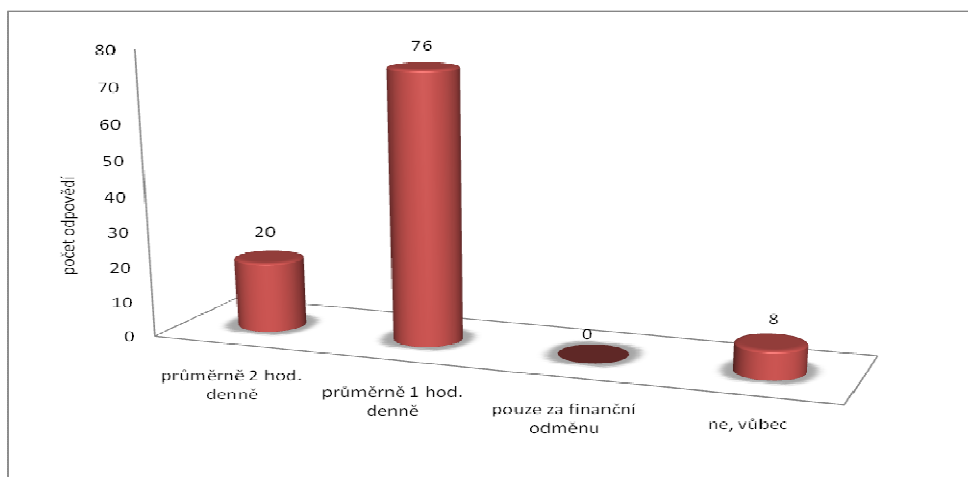
Otázka č.6: **Pomáháš rodičům při domácích pracích**

Otázka měla prokázat vliv rodičovské výchovy na ochotu žáků pomoci při vykonávání běžných domácích činností.

Autorka předpokládala, že 75 % žáků pomáhá doma rodičům při domácích pracích průměrně 1 hodinu denně.

Tabulka 6 – Vyhodnocení otázky č.6

Pomáhání rodičům	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
průměrně 2 hod.denně	20	19
průměrně 1 hod.denně	76	73
pouze za finanční hodnotu	0	0
ne, vůbec	8	8
Celkem	104	100 %

G 6 – Rozdíly v pomoci při domácích pracích

Vyhodnocení otázky:

19 % respondentů pomáhá rodičům při domácích pracích průměrně 2 hodiny denně. 73 % žáků se podílí na domácích pracovních činnostech průměrně 1 hodinu denně. Necelých 8 % dotazovaných uvádí, že nicnedělání je super a pomáhat rodičům je zcela zbytečné.

Předpoklad byl v procentech takřka přesný. Rozdíl 2 % potvrdil domněnku autorky, že žáci nejsou na domácí práce alergičtí a rádi pomůžou rodičům, kteří jejich pomoc jistě ocení.

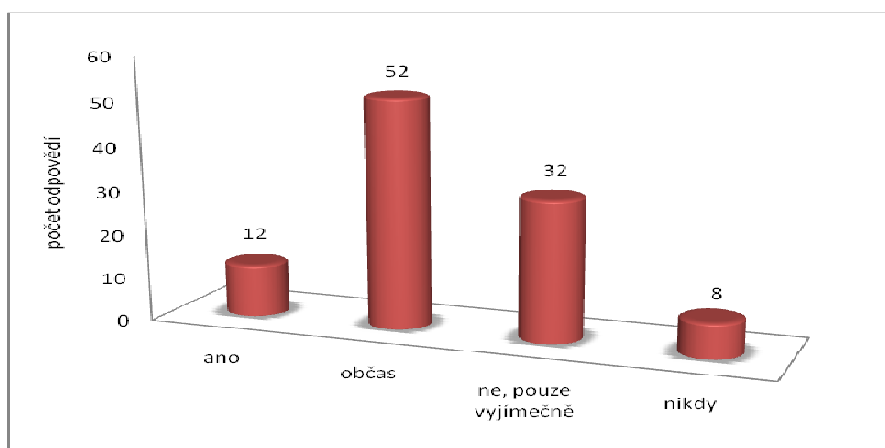
Otázka č.7: Svěřuješ se se svými problémy rodičům a necháš si od nich poradit

Autorka se snažila otázkou č.7 zjistit, jak moc děti věří rodičům.

Autorka vytvořila domněnku, že žáci v 7 % osloví rodiče a nechají si od nich poradit. V 60 % občas jejich pomoc budou žáci brát jako jediné řešení jejich problémů.

Tabulka 7 – Vyhodnocení otázky č.7

Svěření problémů rodičům	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
ano	12	11
občas	52	50
ne, pouze výjimečně	32	31
nikdy	8	8
Celkem	104	100 %

G 7 – Rozdíly ve svěřování se rodičům se svými problémy

Vyhodnocení otázky:

Pouhých 11 % žáků se svěřuje s problémy rodičům a nechá si od nich poradit. 50 % dotazovaných občas vyhledají rodiče a požádají je o pomoc při řešení problémů. Necelých 31 % žáků pouze výjimečně ocení rodiče jako výborné rádce. Necelých 8 % žáků nikdy neočekávají pomocnou ruku od rodičů.

Předpoklad byl opět nepřesný. Je o 4 % nižší v odhadu, jak moc se žáci svěřují s problémy rodičům a nechají si poradit. Také je o 10 % vyšší v odhadu občasného vyhledávání rodičů dětmi a požádání je o pomoc při řešení jejich problémů.

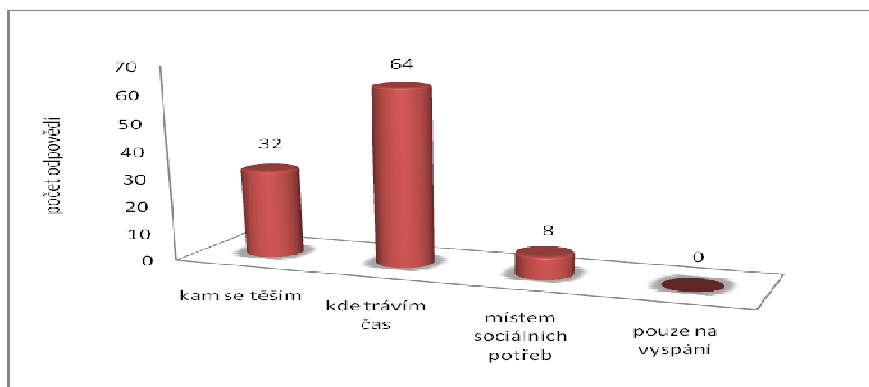
Otázka č.8: **Domov je místem**

Domov je místem, kde žijí lidé, kteří lásku nepředstírají a projevují radost z milého setkání. Otázka měla vypátrat jaké pocity, prožívají dotazovaní žáci při návratu do domova.

Autorka předpoklad 45 % stanovila na základě, že domov je místem pocitu bezpečí, tepla, jídla, ošacení, klidu a pozitivních mezilidských vztahů. Všichni nemají stejný názor, proto další předpoklad 55 % náleží pro respondenty, kteří domov vnímají jako místo na trávení času.

Tabulka 8 – Vyhodnocení otázky č.8

Domov je místo	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
kam se těším	32	30
kde trávím čas	64	62
místem sociálních potřeb	8	8
pouze na vyspání	0	0
Celkem	104	100 %

G 8 – Rozdíly ve vnímání domova

Vyhodnocení otázky:

Pro 30 % žáků je domov místem kam se těší. Necelých 62 % žáků vnímá domov jako místo, kde rádi tráví čas. 8 % respondentů se vrací domů, kde mají pocit, že je domov místo sociálních potřeb.

Autorka se opět v odhadu mylila. Pro žáky, kterým je domov místem kam se těší, byl odhad o 15 % vyšší. Naopak o 7 % nižší odhad přiřadila autorka k hodnocení odpovědi, zda je pro respondenty domov místem, kde rádi tráví čas.

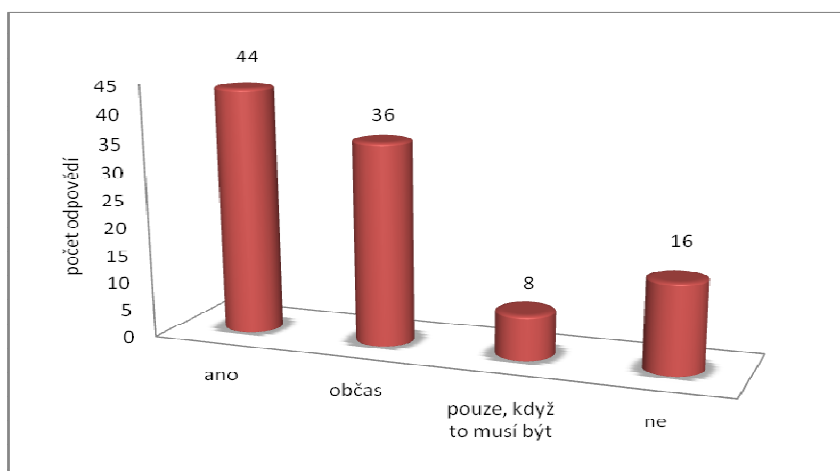
Otázka č.9: **Trávíš společně s rodiči rodinnou dovolenou**

Otázkou se autorka snažila zjistit zájem žáků trávit s rodiči příjemné chvíle na dovolené. Získané informace vypovídají o kladném vztahu mezi rodiči a jejich dětmi.

Autorka předpokládala, že 50 % žáků tráví s rodiči rodinnou dovolenou. 40 % rodin žáků jezdí na dovolenou občas.

Tabulka 9 – Vyhodnocení otázky č.9

Společná dovolená	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
ano	44	42
občas	36	35
pouze, když to musí být	8	8
ne	16	15
Celkem	104	100 %

G 9 – Rozdíly společné dovolené s rodiči

Vyhodnocení otázky:

42 % žáků tráví s rodiči společnou dovolenou. Necelých 35 % žáků jezdí na dovolenou s rodiči pouze občas. 8 % dotazovaných vidí ve společné dovolené ztrátu času, proto tráví s rodiči dovolenou pouze občas, když to musí být. 15 % žáků přímo odmítá zúčastňovat se rodinných akcí.

Předpoklad se potvrdil částečně. Rozdíl v odhadu je 8 % u žáků, kteří tráví společně s rodiči dovolenou. O 5 % vyšší odhad patří k žákům, kteří jezdí s rodiči na dovolenou občas.

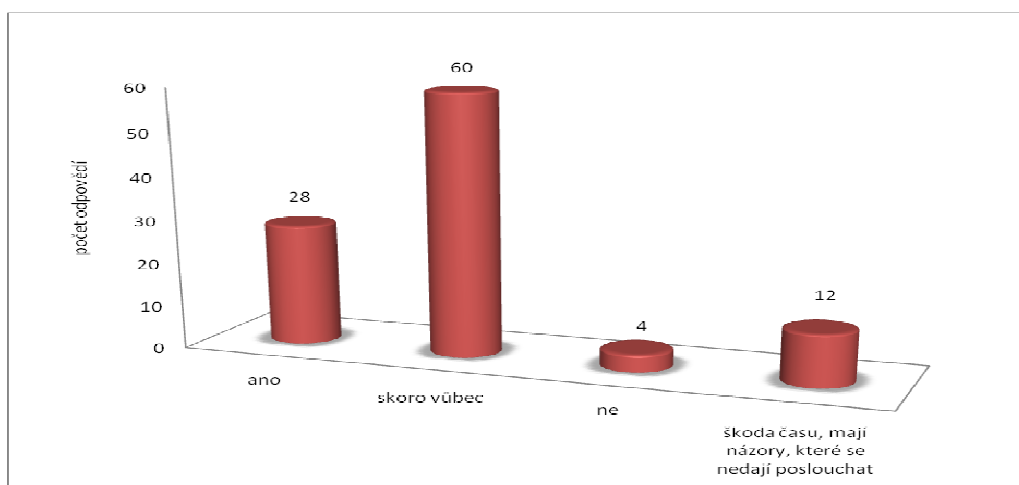
Otázka č.10: Neshody s rodiči mívám

V každém vztahu dochází k rozepřím. Nevyřešené spory vnáší do vztahu neklid, nervozitu a psychickou únavu.

Předpokladem byl odhad, že 10 % žáků nemá důvod se s rodiči dohadovat. U 60 % žáků skoro vůbec nejsou neshody s rodiči a u 30 % žáků dochází k rozepřím mezi rodiči a dětmi.

Tabulka 10 – Vyhodnocení otázky č.10

Neshody s rodiči	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
ano	28	27
skoro vůbec	60	58
ne	4	4
škoda času, mají názory, které se nedají poslouchat	12	11
Celkem	104	100 %

G 10 – Rozdíly v neshodách s rodiči

Vyhodnocení otázky:

Z grafu 10 a tabulky 10 je vidět, že 27 % žáků neshody s rodiči mívá. Necelých 58 % žáků skoro vůbec neví, proč by se měli hádat s rodiči. Pouze 4 % dotazovaných spory s rodiči nemají a 11 % z nich si myslí, že dohadovat se s rodiči je škoda času.

Autorka se v předpokladu téměř trefila. Pouze u žáků, kteří s rodiči spory nemají, se zmýlila. Odhad byl o 6 % vyšší. Rozdíl v odhadu o 2 % je u žáků, kteří skoro vůbec nemají neshody s rodiči. O 3 % vyšší byl odhad u žáků rodin kde dochází k rozepřím.

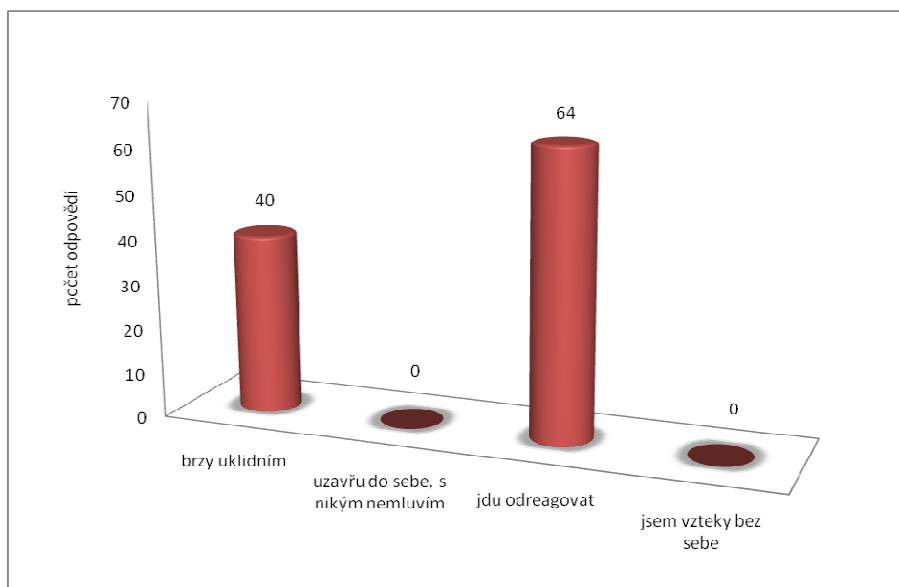
Otázka č.11: **Po neshodě se**

Otázkou autorka zjistila, jak rychle se žáci dokáží vypořádat s problémem v rodině.

Autorka předpokládala, že 45 % žáků se dokáže brzy uklidnit a chovat se tak, jako by k žádné neshodě mezi nimi a rodiči nedošlo.

Tabulka 11 – Vyhodnocení otázky č.11

Po neshodě se	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
brzy uklidním	40	38
uzavřu se do sebe, s nikým nemluví	0	0
jdu se odreagovat	64	62
jsem vzteky bez sebe	0	0
Celkem	104	100 %

G 11 – Rozdíly v chování po neshodě s rodiči

Vyhodnocení otázky:

Podle grafu 11 a tabulky 11 se 38 % dotazovaných respondentů po neshodě s rodiči brzy uklidní. Necelých 62 % žáků má potřebu jít pryč a zapomenout na hádku, která proběhla mezi nimi a rodiči. Chce celou situaci vytěsnit z myšlenek.

Předpoklad se nepotvrdil. Odhad je o 7 % vyšší než je u zjištěné skutečnosti, kolik žáků se po neshodě s rodiči brzy uklidní.

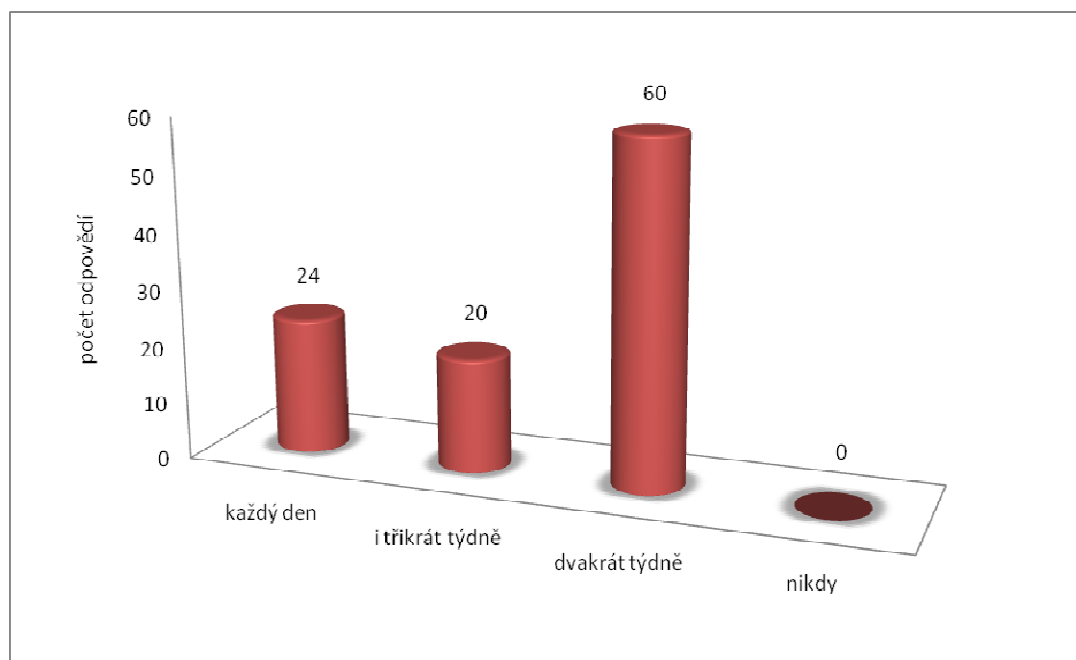
Otázka č.12: **Jak často se rozčiluješ**

Otázka posloužila pro zjištění, jakou mají žáci nervovou soustavou. Zda něco vydrží a dokáží odolávat tlakům života.

Předpokladem 55 % si autorka myslela, že se žáci dokáží rozčilit dvakrát týdně a 22 % žáků nemá problém i třikrát týdně se rozčilit.

Tabulka 12 – Vyhodnocení otázky č.12

Četnost v rozčilení	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
každý den	24	23
i třikrát týdně	20	19
dvakrát týdně	60	58
nikdy	0	0
Celkem	104	100 %

G 12 – Rozdíly v četnosti žákova rozčilení

Vyhodnocení otázky:

23 % dotazovaných uvedlo, že se dokáží rozčilit každý den. 19 % žáků si i třikrát týdně procvičí nervovou soustavu. Necelých 58 % žáků si zvednou dvakrát týdně adrenalin v těle.

Předpoklad se téměř potvrdil, nepřesnost byla u žáků, kteří se rozčílí dvakrát týdně o 3 % nižší. U žáků, kteří se i třikrát týdně dokáží rozčilit byl odhad vyšší o 3 %.

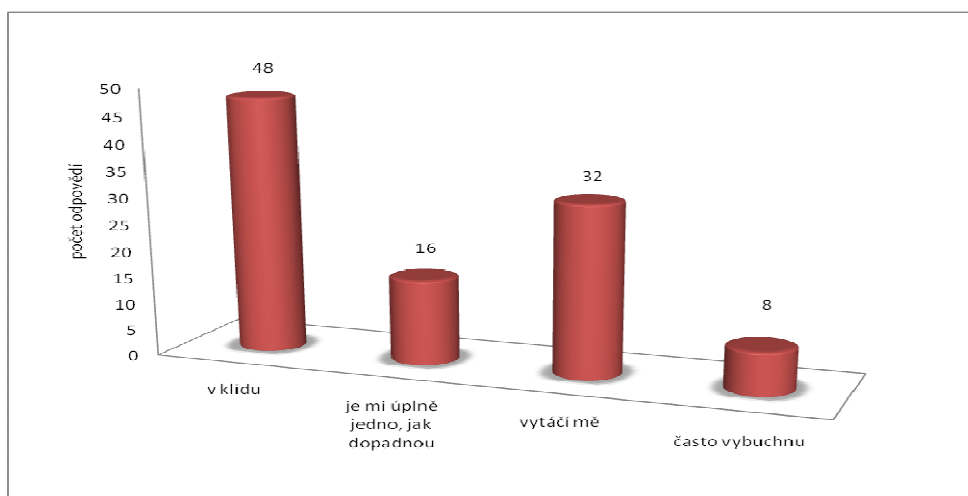
Otázka č.13: **Problémové situace řeším**

Autorka se snažila touto otázkou zjistit, jakým způsobem dokáží žáci reagovat na problémové situace.

Autorka při hodnocení této otázky předpokládala, že 57 % žáků řeší problémové situace v klidu bez emocí. A 25 % dotazovaných je jedno, jak dopadne vzniklý problém. Domnívají se, že se problémy samy vyřeší.

Tabulka 13 – Vyhodnocení otázky č.13

Řešení problémových situací	Číselná hodnota četností volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
v klidu	48	46
je mi úplně jedno, jak dopadnou	16	15
vytáčí mě	32	31
často vybuchnu	8	8
Celkem	104	100 %

G 13 – Rozdíly v řešení problémové situace

Vyhodnocení otázky:

Problémové situace řeší v klidu 46 % dotazovaných respondentů 15 % žákům je úplně jedno, jak se budou dále vyvíjet problémové situace. Problémové situace zneklidní necelých 31 % žáků. Necelých 8 % respondentů se rozčílí při řešení situací s problémem.

V předpokladu se autorka mýlila. Odhad při řešení situací v klidu byl o 11 % vyšší. U řešení situací nezájmem, jak to dopadne, byl odhad až o 10 % vyšší.

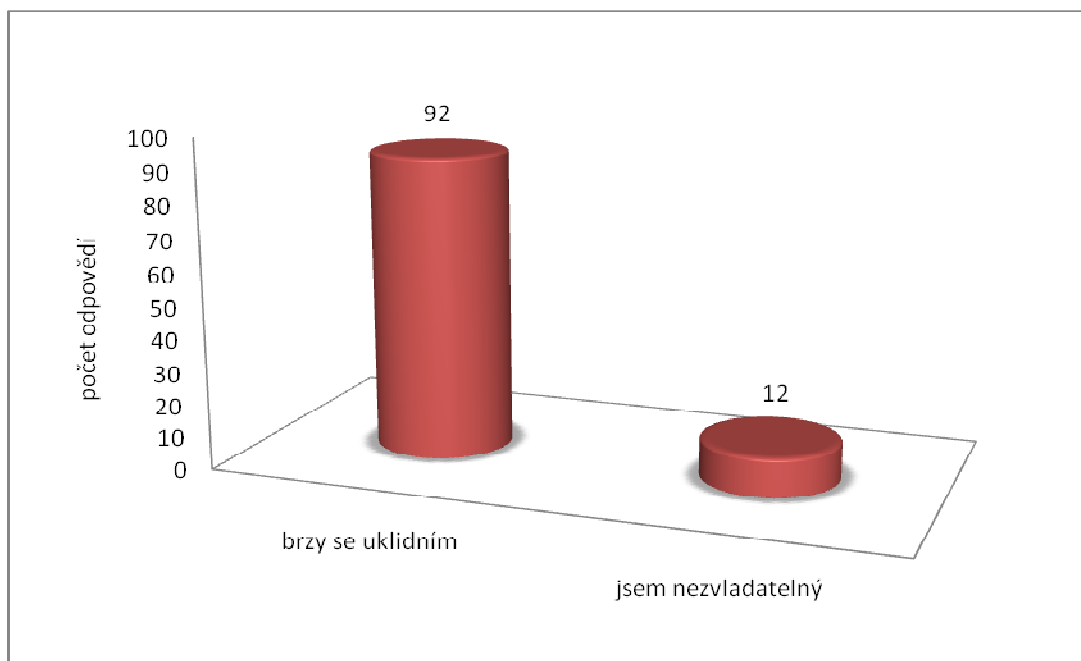
Otázka č.14: **Když se rozčílíš**

Každý, kdo se rozčílí, určitě ví, že zloba a zášť nejsou pro zdraví jedince prospěšné. Nepřinášejí žádný užitek pro samotného jedince ani pro jeho okolí.

Předpoklad autorky vyplývá z odhadu, že 90 % žáků se brzy uklidní poté co se rozčílili. Zbývajících 10 % žáků budou neovladatelní díky situaci, která v nich vyvolává hněv a zášť.

Tabulka 14 – Vyhodnocení otázky č.14

Po rozčilení	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
brzy se uklidním	92	88
jsem neovladatelný	12	12
Celkem	104	100 %

G 14 – Rozdíly v chování po rozčilení

Vyhodnocení otázky:

Podle grafu 14 a tabulky 14 se 88 % dotázaných brzy uklidní, když je rozčílí nějaká problémová situace. 12 % žáků uvedlo, že jsou neovladatelní, když se rozčílí.

Předpoklad se nyní potvrdil ve prospěch autorky. Z jejího uvážení je o 2 % vyšší odhad, že žáci se brzy uklidní po hádce a o 2 % nižší odhad, že žáci budou v rozčilení neovladatelní

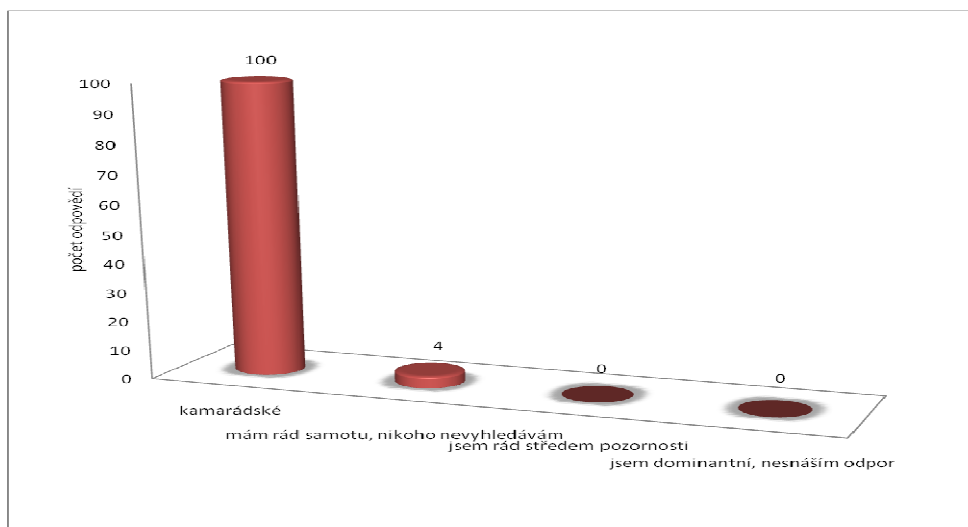
Otázka č.15: **Ve třídě máš vztahy**

Otázka se snažila odhalit vztahy žáků ve školním prostředí, zejména mezi studenty ve třídě.

Předpokladem bylo, že celkových 100 % připadá na možnost, že respondent má ve třídě výhradně kamarádské vztahy.

Tabulka 15 – Vyhodnocení otázky č.15

Vztahy ve třídě	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
kamarádské	100	96
mám rád samotu	4	4
jsem rád středem pozornosti	0	0
jsem dominantní	0	0
Celkem	104	100 %

G 15 – Rozdíly ve vztazích ve třídě

Vyhodnocení otázky:

96 % žáků nemá problém navazovat kamarádské vztahy ve třídě. Pouhá 4 % žáků mají rádi samotu, nikoho nevyhledávají.

Předpoklad se téměř vyplnil. Odhad autorky, že respondent má ve třídě kamarádské vztahy, je o 4 % vyšší. Kamarádské vztahy ve třídě jsou pro každého žáka přínosem jak po stránce pozitivní, tak i negativní. Kamarádi hodně ovlivní myšlení a jednání každého jedince. Na každém žákovi potom záleží jak využije ve vlastní prospěch nebo prospěch jiných získané informace právě z kamarádských vztahů.

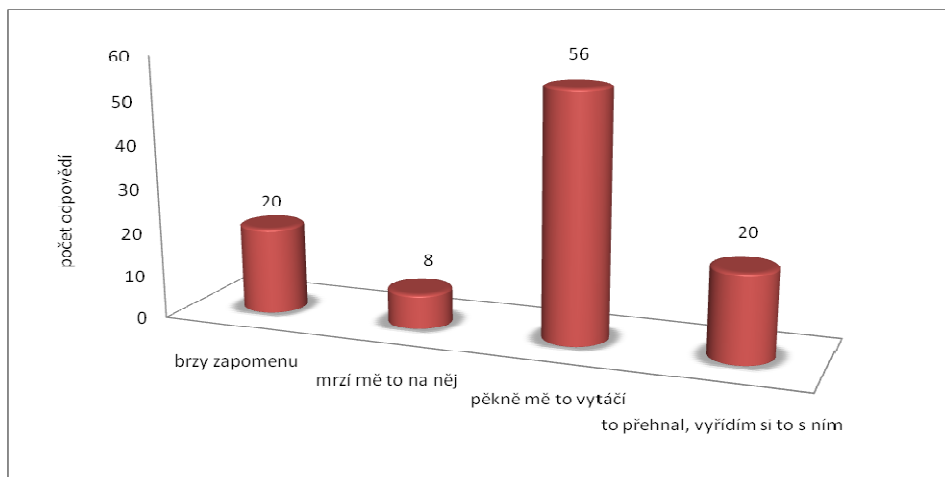
Otázka č. 16: **Učitel se k tobě nespravedlivě zachová, jaká je reakce**

Autorka chtěla otázkou zjistit, jaký mají žáci vztah k pedagogům. Zda v něj vidí autoritu nebo obyčejného člověka ve školním prostředí.

Autorka předpokládala, že 20 % žáků na učitelovu nespravedlnost brzy zapomene. Velké procento žáků, přibližně 65 %, se nesmíří s nespravedlností od učitele.

Tabulka 16 – Vyhodnocení otázky č.16

Reakce na učitelovo pochybení	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
brzy zapomenu	20	19
mrzí mě to na něj	8	8
pěkně mě to vytáčí	56	54
to přehnal, vyřídím si to s ním	20	19
Celkem	104	100 %

G 16 – Rozdíly v reakci na učitelovo nespravedlivé chování k žákovi

Vyhodnocení otázky:

19 % žáků na učitelovu nespravedlnost brzy zapomene. Necelých 8 % žáků tvrdí, že je mrzí učitelovo nespravedlivé chování. 54 % respondentů nespravedlnost od učitele pěkně vytáčí. 19 % dotazovaných nespravedlivé učitelovo chování nepřijmou s nadhledem, ale rádi by nepřijemnou situaci s ním vyřídili.

Autorka se v předpokladu značně mylila. V případě, že žák na učitelovo nespravedlivé jednání zapomene se odhad liší jenom o 1 %. Ale u odpovědí respondentů, že je nespravedlnost od učitele vytáčí, byl odhad o 11 % vyšší než konečný výsledek.

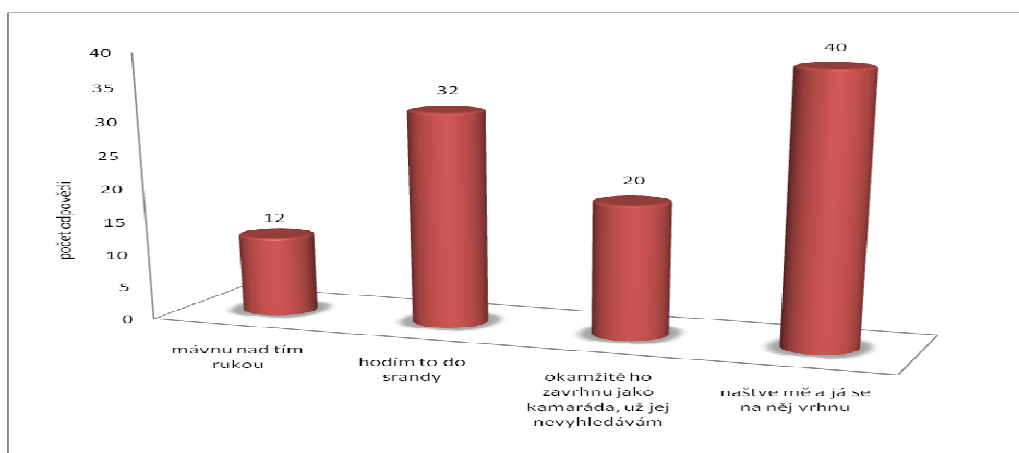
Otázka č.17: Kamarád tě zsměšňuje před tvou dívkou, co uděláš

Z grafu 17 a tabulky 17 je možné vidět, jak dokáží žáci ovládat vlastní emoce při řešení náhlých zátěžových situací.

Autorčin předpoklad vycházel z domněnky, že 45 % dotazovaných daná situace nijak nepobuřuje. Zbývajících 55 % se se vzniklou situací nemohou jen tak lehce vyrovnat.

Tabulka 17 – Vyhodnocení otázky č.17

Reakce na kamarádovo chování	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
mávnu nad tím rukou	12	12
hodím to do sandy	32	31
zavrhnou ho jako kamaráda	20	19
naštv mě, vrhnou se na něj	40	38
Celkem	104	100 %

G 17 – Rozdíly v reakci na kamarádovo chování

Vyhodnocení otázky:

Necelých 12 % žáků mávne nad danou situací rukou, prostě to neřeší. 31 % žáků kamarádovo pochybení hodí za hlavu. 19 % dotazovaných to tak lehce nepřejde. Okamžitě kamaráda zavrhnou. 38 % žáků se na kamaráda naštvou a vrhnou se na něj.

Autorčin předpoklad se potvrdil. Zmýlila se o pouhé 2% u žáků, kteří situaci s kamarádem nijak neřeší. U žáků, kteří kamarádovi jeho pochybení neprominou, se odhad liší také o 2 %.

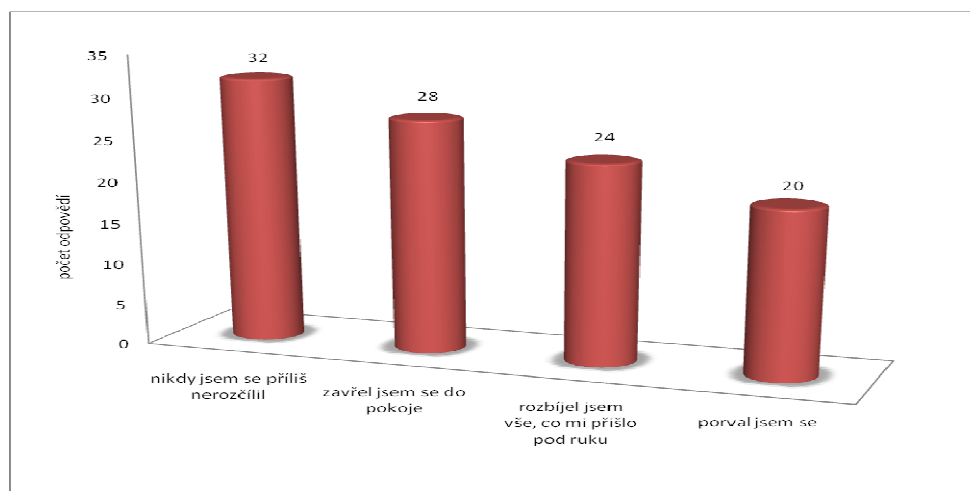
Otázka č.18: **Když ses nejvíce rozčilil, jak ses zachoval**

I otázka č.18 ukazuje na zvládnání emocí u žáků, kteří se nacházejí ve vypjaté situaci. Přehled odpovědí na danou otázku uvádí graf 18 a tabulka 18.

Autorka předpokládá, že větší procento 62 % žáků problémové situace řeší v klidu, zbytečně se nerozčilují. Ostatních 38 % žáků naopak vzplanou a jdou těžko uhasit.

Tabulka 18 – Vyhodnocení otázky č.18

Důsledek rozčilení	Číselná hodnota četnosti volby respondentů	Odpovídající procentuální vyjádření %
nikdy jsem se příliš nerozčilil	32	31
zavřel jsem se do pokoje	28	27
rozbíjel jsem vše, co mi přišlo pod ruku	24	23
porval jsem se	20	19
Celkem	104	100 %

G 18 – Rozdíly v chování důsledkem rozčilení

Vyhodnocení otázky:

31 % žáků tvrdí, že se příliš nerozčilili. 27 % žáků by řešilo situaci zavřením se do pokoje. 23 % dotázaných by rozbíjelo vše, co by jim přišlo pod ruku. 19 % žáků se přiznalo, že se při největším rozčilení neovládlo.

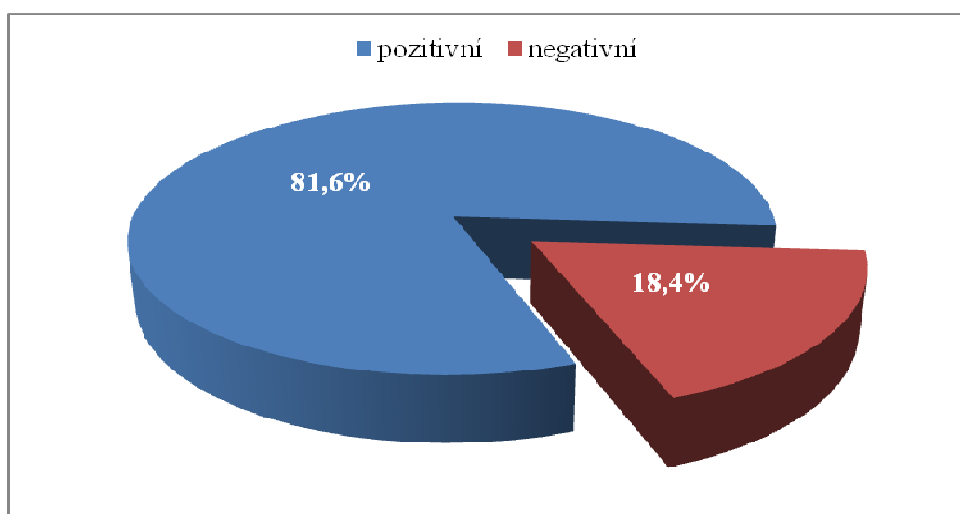
I tentokrát se předpoklad téměř potvrdil. O 4 % vyšší byl odhad na mírumilovné žáky. Naopak o 4 % nižší odhad přiřadila autorka k respondentům, kteří napjatou situaci v klidu nezvládají.

Celkové vyhodnocení dotazníku

Autorka se již na začátku praktické části zmínila o rozdělení dotazníku do dvou částí. První část se zaměřuje na rodinu respondentů, na jejich soužití a druhá část analyzuje negativní jevy v chování žáků. Do tabulky 19 zapsala celkové počty odpovědí na vztahy mezi rodiči a dětmi, pozitivní a negativní. V grafu G 19 zobrazila rozdíly procentuálně.

Tabulka 19 – Porovnání výsledků v soužití rodiny respondentů

Otázky z první části dotazníku	Souhrn všech pozitivních odpovědí	Souhrn všech negativních odpovědí
Žiji ve společné domácnosti	76	28
Vztah s rodiči mám	100	4
Kolik času trávíš s rodiči	76	28
Rodiče navštěvují rodičovské schůzky	100	4
Jak si užíváš vánoční svátky	72	32
Pomáháš rodičům při domácích pracích	98	8
Svěřuješ se se svými problémy rodičům a necháš si od nich poradit	64	36
Domov je místem	96	8
Trávíš společně s rodiči rodinnou dovolenou	80	24
Celkem	762	172

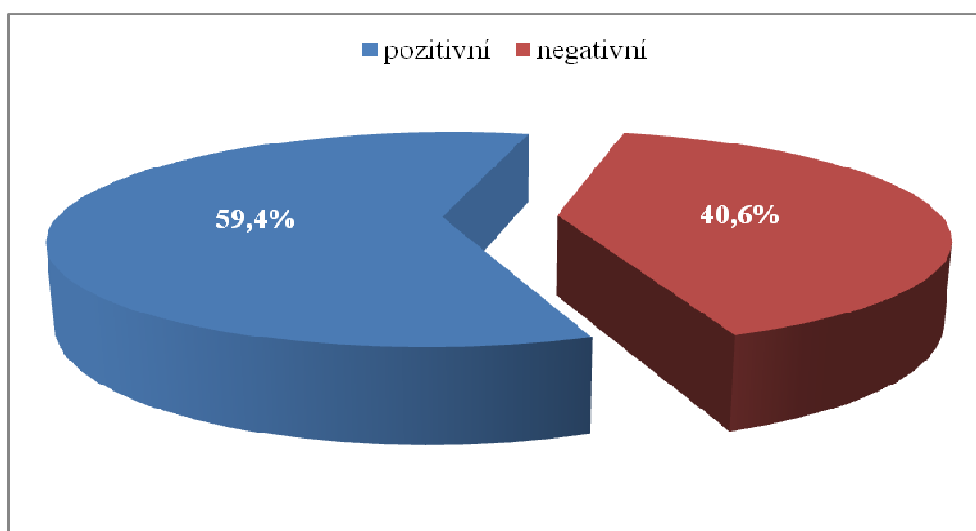
G 19 – Rozdíly v soužití rodin respondentů

Podle tabulky 19 a grafu G 19 je jasné, že rodiny ve výchově a působení na projevy v chování dotazovaných patří stále k nejdůležitějším faktorům, působícím na formování každého jedince.

V tabulce 20 autorka jsou porovnány výsledky odpovědí z druhé části dotazníků, která pojednává o reakcích respondentů na různé životní situace. Z jejich odpovědí vyplynul stupeň jejich sebeovládání. Procentuální vyhodnocení vyjadřuje graf G 20.

Tabulka 20 – Porovnání výsledků v sebeovládání respondentů

Otázky z druhé části dotazníku	Souhrn všech pozitivních odpovědí	Souhrn všech negativních odpovědí
Neshody s rodiči mívám	64	40
Po neshodě se	40	64
Jak často se rozčiluješ	60	44
Problémové situace řeším	64	40
Když se rozčílíš	92	12
Ve třídě máš vztahy	104	0
Učitel se k tobě nespravedlivě zachová, jaká je reakce	28	76
Kamarád tě zesměšňuje před dívkou, co uděláš	44	60
Když ses nejvíce rozčílil, jak ses zachoval	60	44
Celkem	556	380

G 20 – Rozdíly v sebeovládání respondentů

Z průzkumu a výsledků je zřejmé, že jsou respondenti z hlediska sebeovládání po stránce pozitivní i negativní téměř vyrovnaní. U adolescentů se v oblasti duševního vývoje projevuje nerovnoměrnost dospívání., která má vliv na řešení životních situací. Žáci se v tomto věku stále učí. Mají kolem sebe rodiče, učitele, kamarády a přátele, kteří můžou svým vlivem a vzorem podstatně přispět nejen k rozumovému, ale i citovému vývoji mladého jedince.

7. DISKUZE

Na utváření osobnosti člověka a potlačování agresivního chování během života významně působí vrozené předpoklady nebo-li dispozice, které si dítě přináší na svět jako dědictví po předchozích předcích. Velký podíl na procesu mají i vlivy prostředí. Mezi ně patří přírodní klimatické podmínky, kvalita životního prostředí v širším slova smyslu, změny životního prostředí, vyvolané různou činností člověka, sociální prostředí, v němž jedinec vyrůstá – rodina, vzdělání, způsob výchovy v rodině i ve škole, vlivy vrstevníků i širšího společenského okolí, případně další závažné změny v přírodním i společenském prostředí v průběhu života jedince.

Z autorčina realizovaného dotazníkového šetření vyplynula skutečnost, týkající se sociálních a lidských poměrů v rodinách dotazovaných žáků. Číselné i procentuální výsledky ukazují na vliv rodin ve výchově adolescentů jak po stránce pozitivní, ale také negativní. Záporné hodnocení vychází především z nedostatečného působení rodičů na děti. Chybí komunikace, pohlazení, úsměv, povzbuzení. Naopak přebývá nedostatek času věnovat se společně radostem, dokonce až nezáměr o vlastní dítě, honba za kariérou na úkor rodiny. Autorka se snažila shromážděním a zevrubnou analýzou dotazníkových výsledků a předcházejícími větami v teoretické části a doplněných empirickými znalostmi upozornit na důležitost vztahů mezi mámou a tátou, kteří dávají impuls na chování potomků a pokládají základní kámen v dospívání mladých osob.

Pro dospívajícího jedince je velmi důležitá harmonie v rodině, protože rodina, rodiče, sourozenci, prarodiče a příbuzní jsou prvními ovlivňujícími činiteli. Stěžejní význam na chování adolescentů mají zejména vztahy rodičů k dítěti i vzájemné vztahy všech členů rodiny, dále působí i celková sociální a kulturní úroveň rodiny, vzdělání rodičů a jejich zájmové činnosti.

Význam pro dítě má i fakt, kdo jsou jeho rodiče a nejbližší osoby, jaké je jejich povolání, jak je přijímá okolí, kde bydlí, v některých oblastech je důležitá barva pleti i jazyk, jímž rodina mluví. Velmi záleží i na faktu, co rodina vzhledem ke společenskému postavení od dítěte očekává a zda dítě dokáže představy rodičů splnit. Důležitým úkolem rodičů je v každém případě stát si za slovem, co slíbili, na čem se s dítětem domluvili. Jsou potom vzorným příkladem pro dítě, pro utváření nové osobnosti. Autorita rodičů je nezbytnou pomůckou při výchově a potlačování patologických jevů.

Každý člověk projevuje své vnitřní prožívání druhým lidem svým chováním, někdy více, jindy méně. V průběhu vývoje, výchovou a sebevýchovou se člověk naučí kontrolovat a ovládat své vnější projevy. Ve způsobu a stupni vlastní kontroly jsou mezi lidmi značné rozdíly. Vlastní sebevýchova, vlastní autoregulace, začíná sebezpoznaváním. Sebezpoznavání činí člověka otevřeným vůči osobním zkušenostem a zvyšuje jeho ochotu k nápravě a k sebevýchově. Odmítat sebezpoznavání nepřímou znamená odmítat sebevýchovu, která je nejpozději v adolescenci (a po ní v celém dalším životě) hlavním pramenem pokroku ve vlastním vývoji jedince.

ZÁVĚR

Vliv rodinného prostředí na vnímání a projevy agresivity žáků střední školy je velice široký pojem o působení na výchovu, vytváření vztahu mezi rodičem a dítětem. Soužití v rodině není jednoduchá záležitost, platí, že v různých rodinách jsou různá pravidla. Podle těchto pravidel rodiče ovlivňují směr ve vývoji osobnosti dětí a projevy agresivity. K pozitivní činnosti potřebují obě zúčastněné strany prostor, vzájemné pochopení a spoustu času na zvládání překážek při vytváření charakterových vlastností nové osobnosti.

Rodiče dávají často, aniž si vždy uvědomují, špatný příklad. Snad pouhým nevhodným slovem, nesprávným chováním vůči sobě a jiným v přítomnosti dětí, nedůsledností, neuvážeností, přehlížením nesprávností, pomluvou, nespravedlivým hodnocením, nadřazováním, nesprávnou shovívavostí, netrpělivostí, neklidem a nervózou, výsměchem a pohrdáním, leckdy přemírou ochoty, prostředků peněžitých i luxusních. Ve výchově charakteru má trvalou platnost antické přísloví – slova povzbuzují, ale příklady táhnou. Komenský připomíná, že přivykat dobru není tak nesnadné jako odvykat zlu a zlým návykům. A dobré návyky, zvyklosti v slušném mravním chování, v pravdivé mluvě a všestranné ochotě jsou mnohem účinnější než moralizování a zbytečné napomínání, které přijímá člověk a zvláště mládež často jen rozumovým chápáním a nikoli opravdovým přesvědčením a následováním. Člověk často ví, co by měl dělat, ale nezřídká se přidrží opaku.

Klima společnosti se pomalu odvrací od tradičních společenských hodnot, což se promítá i do vlivu rodiny na osobnost žáka. Bohužel ne každá rodina chápe působení na dítě tak, aby si dítě neneslo v dalším životě jenom zklamání, nedostatek lásky, nepochopení a vzpomínky na špatné zacházení.

Opak je ovšem pravdou, takové rodiny existují, jsou to rodiny dysfunkčního charakteru, které mají na rozvoj dítěte velmi negativní vliv. Vznik jedince se znaky patologického chování není přínosem jak pro rodinu, tak i pro společnost a zejména pro samotného jedince.

Výsledky průzkumného šetření provedeného v souvislosti s bakalářskou prací potvrzují v plné míře, že žáci z funkčních rodin vykazují méně agresivity a negativních jevů než žáci z rodin dysfunkčních. Z dosažených výsledků vyplynulo, že správně fungující rodina má pozitivní vliv na chování a potlačování agresivních projevů dospívajícího jedince.

Výsledky průzkumného šetření mohou být vodítkem při pochopení neodmyslitelného vlivu rodiny na vývoj dospívající mládeže. Odpovědi, uváděné v dotaznících a jejich statistické vyhodnocení, naznačují směr pozitivní výchovy a potlačování negativních jevů.

Autorka věří, že její bakalářská práce bude přínosem pro zamyšlení nad funkcí rodiny, která je důležitou součástí pro spoluutváření vyspělosti daného společenství. Rodina vychovává pouze pozitivním příkladem právoplatné členy každého národa.

POUŽITÁ LITERATURA

1. CARR-GREGG, M., SHALE, E. *Pubertáči a adolescenti*. Praha : Portál, 2010. 200 s. ISBN 978-80-7367-662-9
2. DAINOVÁ, S. *Jak přežít dospívání svých dětí*. Praha : Portál, 2000. 144 s. ISBN 80-7178-420-6
3. DELAROCHE, P. *Rodiče, nebojte se říkat ne*. Praha : Portál, 2000. 144 s. ISBN 80-7178-441-9
4. ERKERT, A. *Hry pro usměrňování agresivity*. Praha: Portál, 2004. 96 s. ISBN 80-7178-938-0
5. EYROVI, L. a R. *Jak naučit děti hodnotám*. Praha : Portál, 2007. 160 s. ISBN 978-80-7367-275-1
6. KRÁLÍKOVÁ, M., SINGEROVÁ-NEČESANÁ, J. *Rodina a škola ve výchovné spolupráci*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 100 s.
7. LINHARTOVÁ, D. *Psychologie pro učitele*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2000. 257 s. ISBN 80-7157-476-7
8. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Brno : Tisk Brno, 1986. 336 s.
9. MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha : Portál, 2000. 109 s. ISBN 80-7178-486-9
10. MELGOSA, J., POSSE, R. *Umění výchovy dítěte*. Praha : Advent-Orion, 2003. 195 s. ISBN 80-7172-613-3
11. RASER, J. *Jak vychovávat děti, se kterými se dá žít*. Praha : Portál, 2000. 144 s. ISBN 80-7178-459-1
12. ROOGE, J. *Děti potřebují hranice*. Praha : Portál, 1996. 130 s. ISBN 80-7178-088-X
13. SERFONTEIN, G. *Potíže dětí s učením a chováním*. Praha : Portál, 1999. 152 s. ISBN 80-7178-315-3

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. *Agresivita dětí* [on-line] c2005, poslední revize 16.8.2011 [cit. 2011-08-16]. Dostupné na internetu: <http://www.seminarky.cz/Agresivita-deti-12789>
2. *Dospívání je čím dál rizikovější* [on-line] c2009, poslední revize 13.12.2009 [cit. 2011-08-16]. Dostupné na internetu: <http://www.novinky.cz/zena/deti/135055-dospivani-je-cim-dal-rizikovejsi.html>
3. *Jak zvládnout agresivního potomka* [on-line] c2008, poslední revize 12.3.2008 [cit. 2011-08-16]. Dostupné na internetu: <http://www.jaktak.cz/share/2/1327>
4. *Mládež často sledující TV má sklon k násilí* [on-line] c2002, poslední revize 16.8.2011 [cit. 2011-08-16]. Dostupné na internetu: http://old.jujitsu.cz/Listopadky/2002/Clanky/nasili_sili.html
5. *Naše děťátko* [on-line] c2010, poslední revize 6.12.2010 [cit. 2011-08-16]. Dostupné na internetu: <http://www.nasedetatko.com/index.php?popis=100&detail=ano&id=539>
6. *Projekt prevence úrazů* [on-line] c2008, poslední revize 30.6.2008 [cit. 2011-08-16]. Dostupné na internetu: http://www.prevenceurazu.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=15&Itemid=30
7. *Vše o zdraví a pro zdraví* [on-line] c2011, poslední revize 25.6.2011 [cit. 2011-08-16]. Dostupné na internetu: <http://www.doktoronline.cz/clanek/57-Agresivita--deti.html>

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

<i>Graf 1 - Struktura rodin zkoumaného souboru.....</i>	32
<i>Graf 2 - Rozdíly ve vztazích k rodičům.....</i>	33
<i>Graf 3 - Rozdíly v čase stráveného s rodiči.....</i>	34
<i>Graf 4 - Rozdíly návštěv rodičovských schůzek.....</i>	35
<i>Graf 5 - Rozdíly v užívání vánočních svátků.....</i>	36
<i>Graf 6 - Rozdíly v pomoci při domácích pracích.....</i>	37
<i>Graf 7 - Rozdíly ve svěřování se rodičům se svými problémy.....</i>	38
<i>Graf 8 - Rozdíly ve vnímání domova.....</i>	39
<i>Graf 9 - Rozdíly společné dovolené s rodiči.....</i>	40
<i>Graf 10 - Rozdíly v neshodách s rodiči.....</i>	41
<i>Graf 11 - Rozdíly v chování po neshodách s rodiči.....</i>	42
<i>Graf 12 - Rozdíly v četnosti žákova rozčilení.....</i>	43
<i>Graf 13 - Rozdíly v řešení problémové situace.....</i>	44
<i>Graf 14 - Rozdíly v chování po rozčilení.....</i>	45
<i>Graf 15 - Rozdíly ve vztazích ve třídě.....</i>	46
<i>Graf 16 - Rozdíly v reakci na učitelovo nespravedlivé chování.....</i>	47
<i>Graf 17 - Rozdíly v reakci na kamarádovo chování.....</i>	48
<i>Graf 18 - Rozdíly v chování důsledkem rozčilení.....</i>	49
<i>Graf 19 - Rozdíly v soužití rodin respondentů.....</i>	50
<i>Graf 20 - Rozdíly v sebeovládání respondentů.....</i>	51
<i>Tabulka 1 - Vyhodnocení otázky č. 1.....</i>	32
<i>Tabulka 2 - Vyhodnocení otázky č. 2.....</i>	33
<i>Tabulka 3 - Vyhodnocení otázky č. 3.....</i>	34
<i>Tabulka 4 - Vyhodnocení otázky č.4.....</i>	35
<i>Tabulka 5 - Vyhodnocení otázky č. 5.....</i>	36
<i>Tabulka 6 - Vyhodnocení otázky č. 6.....</i>	37
<i>Tabulka 7 - Vyhodnocení otázky č. 7.....</i>	38
<i>Tabulka 8 - Vyhodnocení otázky č. 8.....</i>	39
<i>Tabulka 9 - Vyhodnocení otázky č. 9.....</i>	40
<i>Tabulka 10 - Vyhodnocení otázky č. 10.....</i>	41
<i>Tabulka 11 - Vyhodnocení otázky č. 11.....</i>	42

<i>Tabulka 12 - Vyhodnocení otázky č. 12.....</i>	43
<i>Tabulka 13 - Vyhodnocení otázky č. 13.....</i>	44
<i>Tabulka 14 - Vyhodnocení otázky č. 14.....</i>	45
<i>Tabulka 15 - Vyhodnocení otázky č. 15.....</i>	46
<i>Tabulka 16 - Vyhodnocení otázky č. 16.....</i>	47
<i>Tabulka 17 - Vyhodnocení otázky č. 17.....</i>	48
<i>Tabulka 18 - Vyhodnocení otázky č. 18.....</i>	49
<i>Tabulka 19 - Porovnání výsledků v soužití respondentů.....</i>	50
<i>Tabulka 20 - Porovnání výsledků v sebeovládání respondentů.....</i>	51

SEZNAM PŘÍLOH

Dotazník	Příloha 1
Vyhodnocení dotazníku	Příloha 2

DOTAZNÍK

Milí žáci,

obracím se na vás se žádostí o pomoc. Jsem studentkou Mendelovy univerzity v Brně a provádím výzkum na téma: Vliv rodinného prostředí na vnímání a projevy agresivity žáků střední školy.

Pro svou bakalářskou práci se na vás obracím se žádostí o vyplnění anonymního dotazníku. Délka vyplňování je maximálně 10 minut.

Instrukce: zvolenou odpověď označte kroužkem.

1. Žiji ve společné domácnosti:

a/ s oběma rodiči	b/ s matkou
c/ s otcem	d/ s nevlastní matkou
e/ s nevlastním otcem	f/ s prarodiči

g/ jiné možnosti

2. Vztah s rodiči (rodičem) mám:

a/ kamarádský	b/ dobrý
c/ většinou dobrý	d/ ne moc dobrý
e/ spíše problémový	f/ problémový

3. Kolik času trávíš s rodiči:

a/ více než 3 hod. denně	b/ 1-3 hod. denně
c/ skoro vůbec	d/ jejich přítomnost nevyhledávám

4. Rodiče navštěvují rodičovské schůzky, které jsou 2x ročně:

a/ ano, pokaždé	b/ ano, občas	c/ ne, nikdy

5. Jak si užíváš vánoční svátky:

a/ rád obdarovávám nejbližší	b/ rád trávím čas s nejbližšími
c/ neprožívám rodinné sešlosti	d/ svátky vnímám jako pár dnů volna

6. Pomáháš rodičům při domácích pracích:

a/ průměrně 2 hod. denně	b/ průměrně 1 hod. denně
c/ pouze za finanční odměnu	d/ ne, vůbec

7. Svěřuješ se se svými problémy rodičům a necháš si od nich poradit:

a/ ano	b/ občas
c/ ne, pouze výjimečně	d/ nikdy

8. Domov je místem:

a/ kam se těším	b/ kde rád trávím čas
c/ místem sociálních potřeb	d/ pouze na vyspání

9. Trávíš společně s rodiči rodinnou dovolenou:
a/ ano
b/ občas
c/ pouze, když to musí být
d/ ne
10. Neshody s rodiči mívám:
a/ ano
b/ skoro vůbec
c/ ne
d/ škoda času, mají názory, které se nedají poslouchat
11. Po neshodě se:
a/ brzy uklidním
b/ uzavřu se do sebe, s nikým nemluví
c/ jdu se odreagovat
d/ jsem vzteky bez sebe
12. Jak často se rozčiluješ:
a/ každý den
b/ i třikrát týdně
c/ dvakrát týdně
d/ nikdy
13. Problémové situace řeším:
a/ v klidu
b/ je mi úplně jedno, jak dopadnou
c/ vytáčí mě
d/ často vybuchnu
14. Když se rozčílíš:
a/ brzy se zklidním
b/ jsem nezvladatelný
15. Ve třídě máš vztahy:
a/ kamarádské
b/ mám rád samotu, nikoho nevyhledávám
c/ jsem rád středem pozornosti
d/ jsem dominantní, nesnáším odpor
16. Učitel se k tobě nespravedlivě zachová, jaká je reakce:
a/ brzy zapomenu
b/ mrzí mě to na něj
c/ pěkně mě to vytáčí
d/ to přehnal, vyřídím si to s ním
17. Kamarád tě zesměšňuje před tvou dívkou, co uděláš:
a/ mávnu nad tím rukou
b/ hodím to do srandy
c/ okamžitě ho zavrhnou jako kamaráda,
d/ naštve mne a já se na něj vrhnu
už jej nevyhledávám
18. Když ses nejvíce rozčílil, jak ses zachoval:
a/ nikdy jsem se příliš nerozčílil
b/ zavřel jsem se do pokoje
c/ rozbíjel jsem vše, co mi přišlo pod ruku
d/ porval jsem se

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Vyhodnocení dotazníku BP - první část

	1						2						3				4			5				6				7				8				9			
	a	b	c	d	e	f	a	b	c	d	e	f	a	b	c	d	a	b	c	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d
1		1					1					1				1			1			1			1			1											
2	1								1					1					1						1				1									1	
3		1						1						1		1				1					1				1										
4	1								1				1						1					1				1											
5		1						1					1						1					1			1												
6	1						1						1						1					1			1												
7	1						1						1						1					1			1												
8	1							1					1						1					1			1											1	
9	1								1				1						1					1			1												
10			1					1					1						1					1			1												
11	1						1						1						1					1			1												
12			1					1						1					1					1			1												1
13	1							1					1						1					1			1												
14	1								1				1						1					1			1												
15	1							1					1						1					1			1												
16			1						1				1						1					1			1												
17	1								1				1						1					1			1												
18	1								1				1						1					1			1												
19	1								1				1						1					1			1												
20	1								1				1						1					1			1												
21	1								1				1						1					1			1												
22	1							1					1						1					1			1												1
23	1								1				1						1					1			1												1
24	1								1				1						1					1			1												
25	1								1				1						1					1			1												1
26		1							1				1						1					1			1												
27		1							1				1						1					1			1												
28	1								1				1						1					1			1												1
29		1							1				1						1					1			1												
30	1								1				1						1					1			1												
31		1							1				1						1					1			1												
32	1								1				1						1					1			1												
33	1								1				1						1					1			1												
34	1								1				1						1					1			1												1
35	1								1				1						1					1			1												
36			1						1				1						1					1			1												
37	1								1				1						1					1			1												
38			1						1				1						1					1			1												1

Vyhodnocení dotazníku BP - první část

	1					2					3				4			5				6				7				8				9				
	a	b	c	d	e	f	a	b	c	d	e	f	a	b	c	d	a	b	c	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c
39	1						1					1				1			1				1				1				1				1			
40	1							1				1				1			1				1				1				1				1			
41	1						1					1			1			1			1			1			1				1				1			
42			1					1				1			1			1			1			1			1				1				1			
43	1							1				1			1			1			1			1			1				1				1			
44	1							1				1			1			1			1			1			1				1				1			
45	1						1					1			1			1			1			1			1				1				1			
46	1							1				1			1			1			1			1			1				1				1			
47	1						1					1			1			1			1			1			1				1				1			
48	1						1					1			1			1			1			1			1				1				1			
49	1							1				1			1			1			1			1			1				1				1			
50	1						1					1			1			1			1			1			1				1				1			
51	1							1				1			1			1			1			1			1				1				1			
52		1					1					1			1			1			1			1			1				1				1			
53		1					1					1			1			1			1			1			1				1				1			
54	1							1				1			1			1			1			1			1				1				1			
55		1					1					1			1			1			1			1			1				1				1			
56	1							1				1			1			1			1			1			1				1				1			
57		1					1					1			1			1			1			1			1				1				1			
58	1						1					1			1			1			1			1			1				1				1			
59	1						1					1			1			1			1			1			1				1				1			
60	1						1					1			1			1			1			1			1				1				1			
61	1							1				1			1			1			1			1			1				1				1			
62			1				1					1			1			1			1			1			1				1				1			
63	1						1					1			1			1			1			1			1				1				1			
64			1				1					1			1			1			1			1			1				1				1			
65	1						1					1			1			1			1			1			1				1				1			
66	1							1				1			1			1			1			1			1				1				1			
67	1						1					1			1			1			1			1			1				1				1			
68			1					1				1			1			1			1			1			1				1				1			
69	1							1				1			1			1			1			1			1				1				1			
70	1							1				1			1			1			1			1			1				1				1			
71	1						1					1			1			1			1			1			1				1				1			
72	1							1				1			1			1			1			1			1				1				1			
73	1						1					1			1			1			1			1			1				1				1			
74	1						1					1			1			1			1			1			1				1				1			
75	1							1				1			1			1			1			1			1				1				1			
76	1						1					1			1			1			1			1			1				1				1			
77	1							1				1			1			1			1			1			1				1				1			

Vyhodnocení dotazníku BP - první část

	1						2						3				4			5				6				7				8				9			
	a	b	c	d	e	f	a	b	c	d	e	f	a	b	c	d	a	b	c	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d
78		1						1					1			1			1			1			1			1			1			1					
79		1						1				1				1			1	1				1			1			1			1						
80	1								1				1			1			1			1			1			1			1			1					
81		1						1					1	1				1			1			1			1			1			1						
82	1								1				1			1			1			1			1			1			1			1					
83		1						1				1			1			1			1			1			1			1			1						
84	1						1					1			1			1			1			1			1			1			1						
85	1						1						1			1			1			1			1			1			1			1					
86	1							1				1			1			1			1			1			1			1			1			1			
87	1								1				1			1			1			1			1			1			1			1					
88			1					1					1			1			1			1			1			1			1			1					
89	1						1					1			1		1			1			1			1			1			1			1				
90			1					1					1			1		1			1			1			1			1			1			1			
91	1							1					1			1		1			1			1			1			1			1			1			
92	1								1				1			1			1			1			1			1			1			1					
93	1							1				1			1			1			1			1			1			1			1			1			
94			1						1				1			1			1			1			1			1			1			1			1		
95	1								1				1			1			1			1			1			1			1			1			1		
96	1								1				1			1			1			1			1			1			1			1			1		
97	1								1				1			1			1			1			1			1			1			1			1		
98	1								1				1			1			1			1			1			1			1			1			1		
99	1								1				1			1			1			1			1			1			1			1			1		
100	1						1						1			1			1			1			1			1			1			1			1		
101	1								1				1			1			1			1			1			1			1			1			1		
102	1							1					1	1		1			1			1			1			1			1			1			1		
103	1								1					1	1			1			1			1			1			1			1			1		1	
104		1						1					1			1			1			1			1			1			1			1			1		

Legenda: První řádek - číslo otázky korespondující s dotazníkem
Písmena (a,b,c,d,e,f) - jednotlivé odpovědi

Vyhodnocení dotazníku BP - druhá část

	10				11				12				13				14				15				16				17				18			
	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d		
39	1				1					1			1	1								1				1					1					
40		1			1					1				1		1								1				1								
41		1				1		1				1				1	1							1	1						1					
42		1				1				1			1		1								1			1				1						
43	1					1				1			1		1								1			1	1									
44	1					1				1			1		1								1			1	1									
45		1			1				1			1			1	1						1				1	1									
46		1				1		1					1		1	1							1			1	1									
47		1				1				1			1		1	1							1			1			1							
48		1			1					1			1		1	1						1			1			1								
49		1				1			1				1		1	1							1			1					1					
50		1				1				1			1		1	1							1			1				1						
51				1		1		1				1		1	1	1							1			1			1							
52				1		1				1			1		1	1							1			1				1						
53	1					1			1			1			1	1							1			1			1							
54		1			1				1				1	1	1								1			1			1							
55		1				1				1			1		1	1						1			1	1			1							
56			1			1		1					1	1	1								1	1				1								
57		1			1					1			1			1	1						1			1			1							
58				1		1				1			1		1	1							1			1				1						
59	1				1			1				1			1	1							1			1				1						
60	1				1					1			1		1	1						1			1			1								
61		1				1				1			1		1	1							1			1			1							
62		1				1		1					1		1	1							1			1			1							
63	1				1					1			1		1	1							1			1			1							
64		1			1					1			1		1	1							1			1			1							
65	1				1					1			1		1	1							1			1				1						
66		1			1					1			1		1	1							1			1			1							
67		1				1		1				1			1	1							1	1						1						
68		1				1				1			1		1	1							1			1			1							
69	1					1				1			1		1	1							1			1	1									
70	1					1				1			1		1	1							1			1	1									
71		1			1				1				1		1	1						1			1	1										
72		1				1		1					1		1	1							1			1	1									
73		1				1				1			1		1	1							1			1			1							
74		1			1					1			1		1	1							1			1			1							
75		1				1				1			1		1	1							1			1				1						
76		1				1				1			1		1	1							1			1				1						
77				1		1		1					1		1	1							1			1				1						

Vyhodnocení dotazníku BP - druhá část

	10				11				12				13				14		15				16				17				18			
	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d
78				1			1			1			1			1							1								1			1
79	1						1				1				1								1				1					1		
80		1			1					1					1			1							1								1	
81		1					1				1				1								1						1	1				
82			1				1		1						1		1								1	1						1		
83		1			1						1		1												1				1				1	
84				1			1				1			1		1								1			1							1
85	1				1				1				1			1								1			1							1
86	1				1						1			1									1				1			1				
87		1					1				1			1									1				1				1			
88		1					1		1					1										1			1					1		
89	1				1					1				1											1		1			1				
90		1			1						1			1										1				1		1				
91	1				1						1			1									1				1							1
92		1			1						1		1											1			1				1			
93		1					1				1				1		1							1	1									1
94		1					1				1		1											1			1				1			
95	1						1				1		1											1				1	1					
96	1						1				1		1											1				1	1					
97		1			1					1			1										1					1	1					
98		1					1		1				1											1				1	1					
99		1					1				1			1										1			1				1			
100		1			1						1		1										1				1				1			
101		1					1				1			1		1								1				1						1
102		1					1				1			1										1			1				1			
103				1			1		1					1										1			1				1			
104				1			1				1		1											1		1						1		

Legenda: První řádek - číslo otázky korespondující s dotazníkem
Písmena (a,b,c,d) - jednotlivé odpovědi